RADOMER KIELCER LEBEN № 39 (76) „Należytość pocztową uiszczono ryczałtem" צווייטער יאָהרגאַנג פּרייז 25 גראָשען

ראַדאָמער-קעלצער לעבן

היינט 12 זייטען.

אדרעסען
פון „ראַדאָמער קעלצער לעבען"

אין ראַדאָם
Redakcja i Administracja
„Radomer Kielcer Leben"
Radom, Szwarlikowska 20.

אין קעלץ.
Redakcja i Administracja
„Radomer Kielcer Leben"
Kielce, Sienkiewicza 35.

אַנאָנסען פּרייז:
איין מילימעטער שורה: פאַרן טעקסט 20 גר.
„ 40 „ אין „ „ „
„ 18 „ נאָכ'ן „ „

ראַדאָם פרייטיג כט' אלול תרפ"ה
פאַר'ן אינהאַלט פון טעקסט פון די אַנאָנסען איז די רעדאַקציע ניט פאַראַנטוואָרטליך.
18 Września 1925 roku

Dyrektor Generalnej Reprezentacji Towarzystwa Ubezpieczeń **„ORZEŁ"**
w Kielcach Sienkiewicza **63.** p. **A. HELLER** przesyła serdeczne noworoczne
życzenia swojej klijenteli א כתיבה וחתימה טובה
ער"ה תרפ"ו
A. Heller.

א הערצליכען מזל טוב און א כוח"ט ווינשען מיר די פרוי **רוזשע ראָטשטיין** צו דער פערלאָבונג פון איהר זוהן ה' **משה ראָטשטיין** מיט פרל' **רבקה פישמאַן** אויס לובלין.
מ. צוקער עט **פרוי.**

צו דער פערלאָבונג פון אונזער ליבען פריינד **משה ראָטשטיין** מיט פר"ל **אירענא פישמאַן** ווינשען א הארציגען מזל-טוב
ח. זילבערבערג, ח. דאַקאַטש,
פ. טייכמאַן, פ. פרידמאַן.

Z intencji zaręczyn naszego syna i brata **Maurycego Rotsteina** z p. **Ireną Fiszmanówną** z Lublina życzymy, aby gwiazda szczęścia wiecznie im świeciła. **Rotsteinowie.**

PODZIĘKOWANIE.

JWPanu Drowi Ppułk.
J. CHOTINEROWI za energiczne i skuteczne wyleczenie mnie z nader ciężkiej choroby, wyrazy najserdeczniejszego podziękowania tą drogą składa.
Józef GOLDBERG Kielce

דאַנקזאַגונג.

מיין בעסטען דאנק דריק איך אויס דערמיט ג. ה. **ד"ר פּאָלק. י. כאָטינער** פאַר זיין ענערגישע און אונערמידליכע בעהאנדלונג בעת מיין געפעהרליכע קראַנקהייט. גלייכצייטיג ווינש איך איהם צום נייעם יאהר א כתיבה וחתימה טובה.
יוסף גאָלדבערג—קעלץ.

צדקה תציל ממות!

די פערוואַלטונג פון בית יתומים ווענדעט זיך צו די באַרימהערציגע יודען מיט די ביטע אונטערצושטיצען אונזערע אינסטיטוציע וועלכע צעהלט 50 קינדער אָהן טאַטע מאַמע. די אינסטיטוציע נויטיגט זיך אין באלדיגע הילף, ווייל די אויסגאבען זענען זעהר גרויס און די הכנסות זענען איבער דעם שווערען קריזיס זעהר קליין. מיר אַפעלירען צו די הערצער פון אונזערע שוועסטערן און ברידער צו געדענקען איידער די הייליגע טעג קומען אַן אין די קליינע אומגליקליכע יתומים, דאס זיי זאָלען ווייטער דאס ברויט צו דער צייט האָבען.

די נעמען פון די מנדבים וועלען עפענטליך בעקאַנט ווערען. די ערשטע נדבה האט געגעבען אויף דעם הייליגען צוועק דער בעקאַנטער גביר ר' אברהם גאָלדבערג לובלינער 9 וועלכער האט שוין געגעבען 25 זהובים און מיר דאנקען איהם הערצליך פאַר דיזע שעהנע טהאט די קלענסטע נדבה אפילו גראָשענס ווערען מיט דאנק אַנגענומען. געדענקט ערפילט אייער חוב ובזכות זה וועט איהר האָבען א כתיבה וחתימה טובה. נדבות ווערען אַנגענומען ביי די קאַסירערין פרוי דיאַמאַנט לובלינער 23 און ביי די סעקרעטאַרין פרוי קאַראַווער לובלינער 1. אויף יעדען גראָשען וועט מען אַרויסגעבען א בעשטעטיגונג.

די פערוואַלטונג בית יתומים.

מיר בעטען צו בעזיכען אין די פייערטאָגען אונזער אנשטאַלט.

„VESTA"
Bank Wzajemnych Ubezpieczeń w Poznaniu.

Zawiadamia się Sz. Publiczności, że z dniem 1-go Września 1925 roku
Reprezentację na Okręg Kielecki
objął p. M. OBERMAN Kielce Sienkiewicza 37
który upoważnionym jest do przyjęcia wszelkiego rodzaju ubezpieczeń od ognia, kradzieży, na życie, od wypadków, i ubezpieczeń samochodowych auto-casco i odpowiedzialność cywilna.
Informacji w powyższych sprawach udziela Reprezentacja w Kielcach ul. Sienkiewicza 37.
Poszukiwani są na dobre warunki ajenci w całem Województwie Kieleckim.
Dyrektor M. Ochwanowski (-)

אַלע אונזערע ג' מיטאַרבייטער, לעזער, אַבאָנענטען, פריינד און סימפּאַטיקער ווינשט א כתיבה וחתימה טובה
רעדאַקציע „ראַדאמער-קעלצער לעבען"

טעאַטער **ראַזמאַיטאַשטשי"** ראַדאָם ❖ פעראייניגטע טרופּע פון יודישן אַרטיסטן-פעראיין אין וואַרשא
מיטן אנטייל פרויען: ביאַלקאָוויטש (ראָזענצווייג), ליבאַרטאָוסקא, צאַם, שפּילמאַן, סעגאַל, צווייג. מענער: ביאַלקאָוויטש בלאַט ווינער ווייגבערג פעלד צווייג.

אַלע פריינד און סימפּאַטיקער פון יודישען טעאַטער און אַלע יודען פון ראַדאָם און קעלץ ווינשט א **כתיבה טובה**
די חברים-טרופּע
פון טעאַטער
„ראַזמאַיטאָשטשי"

נייעס! גרויסע פרעמיער-פאַרשטעליוג לכבוד ראש-השנה! נייעס!
זונטאַג דעם 20 ה. ח. מוצ'רה"ש אַנהויב פונקטליך 8.45 אָוועגד
וועט געשפּילט ווערען צום ערשטען מאָל אין ראַדאָם דער לעצטער וועלט-שלאַגער אין 5 אַקטען מיט געזאַנג און טענץ
די אַמעריקאַנער גליקען טעאַטער אין טעאַטער
דער גרויסער סקאַנדאַל אין פּובליקום.
בעמערקונג: ס'הערט געבעטען דעם ג. עולם בעת'ן סקאַנדאַל אין טעאַטער זיך פערהאַלטען רוהיג בילעטען אויף „די אַמעריקאַנער גליקען" איז צו בעקומען פון דאָנערשטאַג אן אין סקלאַד אַפּטעטשני פון ה' צימערמאַן לובלינער 11, און אין טאָג פון דער פאָרשטעלונג פון 5 נ. מ. אן אין קאַסע פון טעאַטער.

מאָנטאַג דעם 21 ד. ח. 8.15 אָוועגד
פון 60 גר. ביז 2 זלאָטעס
וועט געשפּילט ווערען צום ערשטען מאָל אין דעם סעזאָן די פרעהליכע קאָמישע אָפּערעטקע אין 4 אַקטען
מלכה'לי סאָלדאַט
אנאנס: אין פּראָבען: יום הדין, „די פערגעסענע מאַמע" טאָג און נאַכט פון ש. אנ—סקי, „אין שטורם" פון מאיר הערץ, רעדאַקטאָר פון ראַדאָמער קעלצער לעבען, „דאָס יונגע ווייבעל"
סופלער: **לאַקס**
געשעפטס-פיהרער: **לייכטער**

ביודזשעטען, קצבה און אסימילאציע.

(א פאר ווערטער וועגען גמינע-ביודזשעט).

וואכען כסדר נאכאיינאנד האט מען בעארבייט דעם ביודזשעט אין דער גמינע אויפ'ן יאהר 1925. ס'זענען געזעסען קאמיסיעס און שאבונקאווע קאמיסיעס, אין וועלכע ס'זענען ווידער פארטרעטען געווען פארשטעהער פון אלע סוחרישע בראנזשעס און האנדווערקער-ארגאניזאציעס. מען איז געשטאנען אויף דער וואך און גוט צוגעהיטען, אז דעם אדער יענעם חבר, דעם אדער יענעם בעקאנטען זאל חלילה קיין עולה נישט געשעהן.

אלע האבען געהיטען און געזארגט, אז דער עטאט-שטייער זאל נישט זיין צופיעל בעלאסטעט, נאר איינגעטהיילט ווערען אויף דעמאקראטישע יסודות, און אז יעדען צאהלער זאל מען קלאסיפיצירען צו זיין ענטשפרעכענדער קאטעגאריע.

און די דאזיגע „דעמאקראטישע" אויפגאבע האט זיך גלענצענדיג איינגעגעטען; מען האט נאר אין איין קליינינקייט פערזעהן, נעמליך: מען האט געהיטען יעדען בעזונדער, אלץ געהאט אויפ'ן אויג און אין זיך אליין אזוי מיאוס פערגעסען; אזוי זיך נישט זיכער אבגעהיטען,

און עס איז פשוט סקאנדאליע!! כ'איז צונויפגעשטעלט געווארען א ביודזשעט, כ'האט בעזארגט אלע קהל'שע הצטרכות'ען, מען האט אויך געטיילט סובסידיעס, אבער ווי אזוי? די סובסידיעס האט מען געטיילט אבי יוצא-זיין, צו פערמאכען דאס מויל: דעם צוגעווארפען א ביינדעל, דעם גלאט לא ירחץ-געלד, אבי ס'זאל זיין שטיל און דער ביודזשעט זאל זיין גוט ארומגעשניטען.

מען האט בעשטימט פאר די יודישע גימנאזיעס א סובסידיע פון 7000 זל. מען האט זיך אנגעטוהן א כח און אוועקגענומען די האנד פון הארץ. אודאי איז עס נישט קיין קליינינקייט. בעת מען האט אויף אזא רעדוצירענדען אופן פערשמעלערט דעם ביודזשעט קיין גרעסערע סובסידיע האט מען דאך, פערשטעהט זיך, נישט געקענט געבען, דאמאלס וואלט מען דעם עטאט-צאהלער געמוזט אויך מעהר בעלעסטיגן און די ארבייט פון די שאצונגס-קאמיסיעס וואלט דאך געווען אומזיסט.

די פאך-קורסען האבען געהאט נאך א בעסערען מזל, פאר זיי האט מען צוגעטהיילט א סובסידיע פון 3000 זלאטעס.

וועגען א סובסידיע פאר א פאלקס-שולע, דאס האט דער ביודזשעט אינגאנצען פערשוויגען—נישטא אזא מין פאזיציע.

אזוי ארום האט מען אנגע'פטר'ט די שול-יוגענד, לערן יונגלעך און שול-קינדער. אין מען האט דער עיקר געזארגט, אז דער ביודזשעט זאל חלילה נישט ווערען צו-פיעל באשווערט און דער עטאט-צאהלער—בעלאסטעט.

מ'קאן נישט זאגען, א באמת דעמאקראטישער יושר.

אדער וואס לערענט אונז דאס לעבען גופא? ווי אזוי זעהען אויס אין דער ווירקליכקייט די „דעמאקראטישע" ביודזשעט-רעפארמען? אנשטאט צוגעבען גרעסערע סובסידיעס בדרך כבוד פאר די יודישע גימנאזיעס, וועלכע האלטען אט, אט ביי גסיסה — געהט מען קלויבען נדבות. טאקי ביי די זעלבע עטאט-צאהלער און אנשטאט צו מאהנען ביי זיי פון איין קעשענע פאר איין ציעל, מאהנט מען ביי זיי פון צוויי קעשענעס און פאר צוויי ציעלען,

איז עס אזוי ריכטיג? בעדארף עס אזוי צו זיין? צי דארפען מען צאהלען פון צוויי קעשענעס? וואס האבען מיר פון קהלה ביודזשעט? וואס גיעט ער אונז, אויסער די ריטועלע בעדארפענישען? צי איז עס ניעט דער חוב פון א יודישער קהלה, אין גרעסטען טהייל צו דעקען די דעפיציטען פון די יודישע גימנאזיעס, דארט וואו עס לערנען און עס ערציהען זיך אונזערע קינדער? נישט ריכטיג איז אויך די בעהויפטונג, אז דעם עטאט-צאהלער קען מען נישט צו-פיעל בעשטייערען, ס'איז נישט אמת דערפאר, ווייל דאמאלס, ווען מען האט פון א זאך פאזיטיוועס, ממשות'דיגקייט און נוצען, טראגט מען א קעגען דעם נויטיגען אבצאהל.

מיט צוויי וואכען צוריק איז פארגעקומען א פערזאמלונג פון די יודישע גימנאזיעס און ס'איז ממש געווען הארצרייסענד צו צו הערען זיך צו די טרויריגע בעריכטען, וואס זענען דארט אבגעגעבען געווארען. א גרויל האט דורכגענומען, צוזעהענדיג ווי עס זיצט א גאנצער עולם און ברעכט זיך די קעפ אויסצוגעפונען א מיטעל, וואס זאל קענען ראטעווען די יודישע גימנאזיעס. פון א ו נ ט ע ר ג א נ ג. און אז מ'האט ע נ ד ל י ך אנגענומען צווישען אנדערעס, אויך איין פונקט, צו נעהן זאמלען געלד איבער'ן שטאדט, האבען ביי פיל פון

מ. קאר.

דער בייער שר.

(ש ט י מ ו נ ג).

דער ערשטער טאג ראש השנה.

דער בלויער הימעל האט זיך איבערגעטון אין זיידענע שארע וואלקענדלעך און ביסלעכווייז אנגעהויבען בעהאלטען זיין ליכטיג פנים, ווי איינער וואס גרייט זיך אין א ווייטען קאלטען וועג, פערטוליעט זיך אין ווארימע קליידער און פערקורטשעט שוין בעצייטענס דאס פנים אינ'ם אויפגעשטעלטען קאלנער.

האט זיך דאס שטעטיל דערשראקען פאר דער דאזיגער ווינטער-בשורה און פערזינקען געווארען אין א עצבות'דיגע בלאסקייט, האבען עס אלע איינוואוינער אין שטעטעל דערשפירט, זענען זיי ארויס פון זייערע נידריגע הייזלעך און מיט אויסגעבלייכטע פערזארגטע פנימ'ער זיך אוועקגעלאזט אין שוהל און אין בית המדרש מתפלל זיין ווי אינטערטאנער צו א רחמנות'דיגען קעניג, אז דער נייער שומר, וואס וועט אנקומען און פערנעמען דאס ארט איבער'ן קלארען הימעל זאל זיין מיט רחמים, און נישט חלילה קיין בייזער.

נאך דעם הייסען געבעט ביי דער קעניגליכער אויפנאמע האט זיך דער עולם צוריקגעקערט א ביסעל פערטראכט, פרעהליך און מונטער אין זיינע הייזער.

פאר פרייד, אז מ'האט אויסגעבעטען מאכט מען סעודות יום-טוב, און דערנאך געהען אלע ארויס אויסגעפוצט. די מענער אין די יום-טוב'דיגע מלבושים, די פרויען אנגעקליידעט אין ווייסע שלייפלעך, אלץ געהט צום גרויסען טייך.

תשליך

געהט אלץ אהין מקבל פנים זיין דעם נייעם יאהר-שר, וואס איז געשיקט פון די העכסטע הימלען און ברויכט אנקומען צו שווימען אויף א שיף פון ווייס-קרישטאלענע וואלצן.

שטעהען אלע ביים ברעג ווי א ווייסע מאניפעסטאציע און זענען מתפלל ביים וואסער, אז ער זאל ברענגען אויף זיין וואסער-ריקען א גוטען, מילדען הערשער איבער'ן שטעטיל און אז דעם נייעם שר זאל חלילה אויפ'ן וועג קיין מכשול נישט טרעפען, נור ער זאל אנקומען בשלום מיט א גליקליכען שמייכעל צו אלעם.

לויפען אלע ווילדע צום ברעג-צו יונגע שטיפערישע וועלכלעך, איינוואוינער פונ'ם ווייטען שר'ס מדינה, שמייכלען ארויס, שעפטשענדיג מיט א שיטער זילבערען געלעכטערעל און סדאכט זיך יעדען, אז זיי רעדען ארויס מיט א ווייטע תהום-שפראך.

— זייט מענשען אזוי לויטער ווי מיר, וואסער-וואלען, וועט אייך דער נייער יאהר-קעניג נישט שרעקען, ער איז א גוטער צו גוטע. —

קוקען אלע טיפער אין וואסער און יעדער זוכט צווישען די שווימענדיגע פאליעס זיין נייעם גורל, וואס וועט אנקומען און בעגלייטען דעם נייעם יאהר-הערשער, שטייט יעדער אין צאפעלדיגע שרעק.

ווערט ביסלעכווייז טונקעל, א צורפלאמטע גינגאלדינע שקיעה שפיגעלט זיך אין דער קלארער זילבערנער שיים פון טייך. ביידע פארבען מישען זיך אויס אינאיינעם און עס קומט ארויס א הערליך פרעכטיג בילד, וואס מאהלט זיך אויס ווי א ברייטער רונדיגער קאפ, ארומגעקראנצט מיט א גאלדענע קרוין שווימט אין וואסער.

דאס געשטאלט פון א נייעם שר.

א זיידען-קיהל ווינטעלע טהיט א גלעט איבער די יונגע קעפלעך פון די שטיפערישע וואלעכלעך, ווערט א געדיכט שעפטשעריי און פליעסקעריי, דאס זינגט דער טייך, אלס דער ערשטער און עלטסטער אין שטעדטעל, א קעגען מיט זיין זילבערנע וואסער שפראך:

„א ברוך-הבא"—דעם יונגען נייעם שר און דער גאנצער פערזאמעלטער עולם העלפט אונטער מיט א הארציג „תשליך".

אז אלע זענען צוריק אין שטעדטעל אריין געגאנגען האבען זיי שוין געטראפען ווי אויף אלע פענסטער האבען זיך געגלאנצט שנירען שקיעה-ליכט ווי אילומינאציעס, האבען זיך אלע געפרייט, וואס דער נייער שר איז שוין אנגעקומען און זענען ווידער אוועק אין שול צו מעריב אנגעבען א לויב.

די אנגעזעצענדע געפלאמט די פנים'ער פאר בושה.

און ווירקליך, צי איז עס דען נישט א חרפה צו פערשאפען עגזיסטענץ־מעגליכקייטען פאר יודישע גימנאזיעס דורך קצבה?

* *

נישט ווענ־גער עולה איז אויך, וואס מיר פערמאגען נישט קיין איין יודישע פאלקס־שולע. נישט גענוג איז וואס מ'האט אויסגע'פועל'ט, אז אין די פאוושעכני־שולען זאלען יודישע קינדער זיין בעפרייט פון צוגעהן אין שבת. מיר מוזען האבען א אייגענע יודישע פאלקסשולע. וואו דאס קינד זאל ווערען ערצויגען אין א יודישע סביבה און אין דעם יודישען גייסט. אויב מיר וועלען דאס נישט האבען, געהט דאס יונגע אונטערוואקסענדע דור אוועק פון אינז, וועט פולשטענדיג אסימילירט ווערען. וועט פון אונז פערפרעמדט ווערען און ס'וועט קומען א צייט ווען אונזערע אייגענע קינדער וועלען אונז נישט פערשטעהען. א סאך עלטערען ווייסען דאס אפשר, זיי האבען אבער נישט קיין אנדערע ברירה. די צייטען זענען ביטערע. דער קריזיס בושעוועט און ס'זענען פאראן הונדערטער פון די יודישע עלטערען. וועלכע זענען פשוט נישט אין שטאנד צו צאהלען שכר למוד און גיעבען געוועהנליך אוועק זייערע קינדער אין די פאוושעכני שולען. האטש זיי ווייסען גוט, אז דארט לערנט מען נישט קיין יודישע למודים.

דער דאזיגער פאקט לאזט מיט מעהר בולט'קייט זיך קאנסטאטירען בעזונדערס בעת'ן היינטיגען שול־יאהר, וואס איז אויסגעפאלען אין א צייט פון אונגעהויערען קריזיס און ארבייטסלאזיגקייט, וואס צוליב דעם זענען פיעל עלטערען געצוואונגען געווען זאגאר ארויסצונעמען די קינדער פון די שולען, חדרים און גימנאזיעס, און זיי אריינגעבען אין די פאוושעכני־שולען. וואו מען לערנט אומזיסט.

דאס איז, ווייל קיין אומזיסטע יודישע פאלקס שולע איז נישטא, אין איהר האט דער ביודזשעט אינגאנצען פערגעסען און אפילו א גראשעדיגע סובסידיע אויך נישט צוגעווארפען.

כמעט מיט דער גאנצער זיכערקייט אבער קענען מיר פעסטשטעלען, אז ס'וואלט קיינער נישט געהאט דאגעגען. ווען מען שטעלט יעדען עטאט־צאהלער מיט א קליינע פאר זלאטעס מעהר און מען גיעט איהם דערפאר א יודישע פאלקס שולע. א יודישע גימנאזיע, פאך־קורסען, אדרבה, יעדער וואלט זיין בעשטייערונג אויפגענומען בסבר פנים יפות און מיט דער גרעסטער צופריעדענהייט עס געווען בעצאהלט. ווייל גאנץ פערשטענדליך איז, אז ס'איז גלייכער צו נעמען עטוואס מעהר און געבען עפיס, איידער צו נעמען וועהניג און נאך וועהניגער צו געבען...

ב. צווייג.

„דער אונטערגאנג פונ'ם פוילישען אידענטום"

„דער אונטערגאנג פונ'ם פוילישען אידענטום" איז שוין איצט געווארען א אפגעריבענער שלאג־ווערטעל, וועלכער וועט שוין באלד פערלירען זיין שארפען ווירקונגס־כוח. מיר. פוילישע יודען, וועלען שוין אינגיכען אנהויבען ווידער שפילען די ראליע פון מינערווערטיגע שלעפערס, וואס דער אייראפעאישער יודענטום האט געהאט פאר זיי בלויז דעם געפיהל פון בזיון און רחמנות.

נאר־וואס זענען מיר געווען פאן־טרעגערס, אידעאלען־שאפערס, תורה־געבערס פאר אלע 15 מיליאן יודען, מיר זענען אויך געווען מוסיגע קעמפערס, וואס דער אפקלאנג פון אונזערע הילכיגע קאמפען האט דערגרייכט ביז אלע וועלט־עקען און האט אונז בעקרוינט מיט'ן ארעאל פון גבורה און נצחון, און איצט זענען מיר שוין אונטערגעגאנגען...

וואס אזוינס איז דא געשעהן? א קאטאסטראפע? א ערד־ציטערניש? א רעוואלוציע? איז דאך פוילען אליין נישט אונטערגעגאנגען, פונוואנען איז געקומען דער אונטערגאנג אויף די יודען פון פוילען? מ'דארף דאך זיך קלאר מאכען: 30 מיליאן מענשען וואוינען אויף איין טעריטאריע, אונטער די זעלביגע קלימאטישע, פאליטישע און עקאנאמישע בעדינגונגען — זענען 27 מיליאן געבליבען לעבען און 3 מיליאן זענען אונטערגעגאנגען; וועלכע פאקטארען, אביאקטיווע, אדער סוביעקטיווע, האבען דא געווירקט צי איז איין טייל לאנד בערעגענט געווארען און די אנדערע ניט? צי האט א שטורם אומגעווארפען א טייל בנינים און די איבעריגע איבערגעלאזען? צי זענען נאכט־גזלנים אנגעפאלאן און א טייל פון דער בעפעלקערונג אויסגעשאכטען?

דאס איז נישט געשעהן, און דאך דרייט זיך ארום צווישען אונז אזא מין פאטום וואס מאכט אויף די יודישע טירען בלוטיגע צייכענס, סימנים פון אונטערגאנג, און עפעס א אומגעזעענע האנד פערטיילט אזוי די בעשפייזונג פון דער בעפעלקערונג, אז אין אין אידישען מויל זאל קיין ביסען ברויט נישט אריינגעפאלען.

פוילען לעבט איבער יעצט א קריזיס, אבער צי האט דער דאזיגער קריזיס די ווייטסטע עהנליכקייט צו דער געוואלדיגער קאטאסטראפע אין רוסלאנד? פונדעסטוועגען זעהען מיר דארט נישט קיין אונטערגאנג נאר כמעט א אויפגאנג פון רוסישען אידענטום. יודישע סוחרים האנדלען און פערדינען, און ס'איז שוין קיין סוד נישט, אז א סך געפאלענע יודען אין פוילען בעקומען אונטערשטיצונג פון זייערע קרובים אין ריסלאנד, ווי אמאל פון אמעריקע. דער יודישער בורזשוי איז אפיציעל דארט בערויבט פון זיינע רעכט, און דאך ווערט ער נישט געשטערט צוצולייגען א האנד צום אויפבוי פון דעם לאנד און דערביי אליין אויך געהאלפען ווערען. און צענדליגער טויזענדטער אידישע משפחות גייען אריבער אין פויערים־שטאנד, און אנדערע צענדליגער, אפשר הונדערטער טויזענדטער משפחות וועלען פראלעטאריזירט ווערען אין די גרויסע פאבריקען. דאס לאנד איז רואינירט, אבער דער מינימום לעבענס־מעגליכקייט, וואס פאלט אויס אויף איטליכעס בעשעפעניש, ווערט נישט בכיוון אוועקגענומען פון אידען. די נאציאנאלע גלייכבערעכטיגונג איז א פנים ניט קיין שפעקולאציע־סחורה פאר עקספארט, נאר א תורה שבכתב ושבעל פה, א געזעץ פאר טעאריע און פראקטיק.

און אין אנ'אנדער ארט, אין אמעריקע, זענען מיליאנען יודען קאנצענטריט אין איין שטאדט, ניו־יארק, וועלכע טיילט זיך מיט זיי מיט אלע איהרע קאלאסאלע, לעגענדארישע רייכטימער; דער גאלד־שפע, וואס גיסט זיך איבער יענער שטאדט, פאלט אריין צו איטלעכען, וואס האט נאר כוח און פעהיגקייט, איהם אויפצונעמען.

און אפשר פערגינט מען עס נישט דעם אידען? אפשר באטראכט מען איהם פארן וואמפיר, וואס זויגט אויס יענעמס בלוט? חלילה, דער מעיאר פון ניו־יארק האט ערשט איצט בעשטעטיגט וואס פרעזידענט קולידזש האט שוין פריהער נישט איינמאהל קאנסטאטירט, אז אידען האבען א גרויסען חלק אינם אויפבוי און אויפבליה פון אמעריקא. יודען געניסען דארט פון זייער אייגענס, און פונקט ווי אמעריקא איז היינט דער גאלד־שפייכלער פון דער וועלט, אזוי איז עס דער אמעריקאנער אידענטום פאר די וועלט־אידען.

צוויי לענדער. איינע שטייט אויפן שפיץ פון גליק און די אנדערע אויפן ראנד פון אונטערגאנג. די ערשט טיילט זיך מיט איהרע אידען מיט די עשירות און די אנדערע — מיטן לעצטען ביסען.

און ביי אונז אין פוילען? די זעלביגע האנד, וואס קירעוועט מיטן גורל פון דעם לאנד, אויסצומיידען פון איהר די שווערע מכשולים אויפן וועג פון איהר אויפבוי, די זעלביגע האנד קירעוועט עס אזוי קונציג, אז אלע מכשולים זאלען באגעגענען בלויז דעם אידען, און ער זאל זיין דער שעיר לעזאזל פאר דער איבעריגער בעפעלקערונג. ס'איז א קריזיס אין לאנד צעהן פראצענט פון דער אלגעמיינער בעפעלקערונג דארפען אונטערגיין — מוזען עס זיין דווקא די 3 מיליאן פוילישע אידען!..

ווער איז די דאזיגע האנד? די רעגירונג, די געזעלשאפט, די אויסערליכע און אינערליכע פאליטיק, אלץ, וואס ווירקט און שאפט אין פוילען אליינס צו יעלכען וועלט־באנעם מ'אנערקענט זיך, האט א יוד אין דער דאזיגער פאטאלער פעראנדערטיילונג צווישען בירגער און בירגער, אלץ אין דער געזעצגעבונג, אין דער אויספיהרונג, אין לעבען גופא איז קעגען אונז.

און מיר אליין, צי זענען מיר דא גארנישט שולדיג? צי לאזען מיר זיך נישט, ווי קליינע קינדער, פערפיהרען דורך איטלעכס רעגענבויגענדיגען זייפענבלאז, ווי א „אידיש — פוילישע פארשטענדיגונג", אדער סקזשינסקיס דעקלעראציע פאר ארץ־ישראל? צי לאזען מיר זיך נישט פארשפילען אין קליינלעכער סיים־פאליטיק, כדי מיר זאלען נישט בעמערקען, ווי מ'כאפט ארויס ביי אונז פון הינטען דעם לעצטען ביסען ברויט?

פון סיים האבען מיר גרינבוימען, דיעם מוטיגען קעמפער, פערטריבען, רייכען, דעם הכנעהדיגען שתדלן, אוועקגעשיקט קיין אמעריקא און איבערגעלאזען אונזער גורל אין די הענד

לאָזט נישט אונטערגיין די יודישע גימנאַזיעס!

אין סאַמע ברען פון דער מלחמה, אין געדריש און געפילדער פון דעם „פאַטפּק" איז געבוירען געוואָרען אין אונזער שטאָדט אַ נייע זעהר וויכטיגע קולטורעלע אינסטיטוציע — אַ יודיש גימנאַזיום. דער גרינדער פון דער דאָזיגער לעהר-אנשטאַלט אַ מענש מיט אַ טיכטיגער איניציאַטיווע, ה' יוזעף טעמערואַן, אַליין אַ אַסימילאַטאָר, האָט פונדעסטוועגען ביי דער ראַדאָמער יודישער בעפעלקערונג אַ גרויסען מאָראַלישען און געזעלשאַפטליכען פערדיענסט דורך די גרינדונג פון דוקא אַ יודישע מיטעל שולע, אַבוואָהל ער האָט עס נישט געטהון לשם שמים בלויז, נאָר אויך צוליעב געשעפט. און אזוי איז טאַקי די יודישע גימנאַזיע מיט אַלע איה'רע מעלות און חסרונות געוואָרען אַ מילתא דשויה לתרויהו: די יודישע יוגענד, איבערהויפט פון די אָרטאָדאָקסישע קרייזען און פון די בעלי-בתי'שע פאַמיליעס, נישט קענענדיג אַנקומען אין די אָרטיגע פוילישע שולען צוליעב פּרינציפּיעלע (זאָג אַנטיסעמיטישע) טעמים ווי אויך צוליעב חלול שבת, האָט געפונען אַ קוואַל פון אַלגעמיינע בלדונג און דאַרונטער אויך אַ ביסעל יודישע בילדונג כדי צו שטילען דעם דורשט נאָך וויסענשאַפט; דער אינהאָבער זעלבסט האָט אויך געהאַט זיין מתן שכרו אויף דער וועלט.

אַזוי האָט זיך די דאָזיגע גימנאַזיע אנפאַנגס בלויז פאַר יונגלעך, שפּעטער אַ בעזונדערע אויך פאַר מיידלעך, געפיהרט עטליכע יאָהר גאַנץ נישט קשה, אַבוואָהל נישט אין נאַציאָנאַל-רעליגיעזען גייסט, אָבער פאָרט אַ יודישע סביבה, אַ יודישער קבוץ פון תלמידים און העלפט לעהרער און אַ ביסעל אַ יודישע אַטמאָספערע, און האָט געבראַכט גאַנץ בולט'ע פּאָזיטיווע רעזולטאַטען און תכלית, נעמליך, איינציגע צעהנדליגע יודישע קינדער האָבען בעקומען רייף-צייגנישען (מאַטורעס), אנדערע צעהנדליגע אַכט-קלאַסיגע צייגנישען, וועלכע גיבען זיי די מעגליכקייט צו שטודירען אין העכערע לעהר-אַנשטאַלטען אין פוילען און אין אויסלאַנד.

נאָך איניגע יאָהר איז געקומען אַ איבערברוך אויך אין דער דאָזיגער שולע אין דעם זין, אַז די ביידע גימנאַזיעס זענען ארויסגעגאַנגען פון רשות היחיד פון ה' טעמערואַהן און זענען אַריבערגעגאַנגען אין רשות הרבים פון דער געזעלש. „Przyjaciół Wiedzy" (חובבי דעת). דער גייסט איז געבליבען דער זעלבער: נייטראַל.

נאָר אַט האָט זיך אַבגעזאָגט דער פריהערדיגער דירעקטאָר דער פּאָרטגעשריטענער ד"ר אַ—י און אויף זיין אָרט איז אנגעקומען אַ נייער דירעקטאָר. ויקם מלך חדש — און די גימנאַזיעס האָבען אַנגעפאַנגען צו פאַלען הן אין גייסטיגער בעציהונג, הן אין מאַטעריעלער היגזיכט, אַזוי לאַנג, אַזוי נידריג, ביז — זיי האָבען אין פערגאַנגענעם יאָהר די פּראַוועס פערלוירען.

די דאָזיגע קריטישע לאַגע, אין וועלכע ס'זענען אריינגעפאַלען די מיט אַזוי פיעל מיה און מאַטעריעל געשאַפענע יודישע גימנאַזיעס, האָט בעוואויגען דעם אויפזיכטס-קאָמיטעט אַנצונעהמען ערנסטע און ענערגישע שריט כדי צו סאַנירען די ביידע שולען און זיי אויפהויבען אויף די געהעריגע הויך. אַ דאַנק דעם פּרעזעס ה' יחיאל פרענקעל, וועלכער האָט ארויסגעוויזען פיעל מסירת הנפש אין דעם ענין, זענען די גימנאַזיעס פון גרונד אויס איבערגעאַרבייט געוואָרען און פערוואַנדעלט אין אמת'ע יודישע נאַציאָנאַלע מיטעל שולען. ס'איז געוואָרען איינגעלאַדען אַ ענערגישער און פעהיגער דירעקטאָר, אַ טיכטיגער פּעדאַגאָג און מחבר פון וויסענשאַפטליכע ביכער, ד"ר ד. איינהאָרן, וועלכער קוקט אויף די גימנאַזיעס נישט פון אייגענעם ענגען מאַטעריעלען שטאַנדפּונקט, נאָר פון דער הויך פון זייער געזעלשאַפטליכער און נאַציאָנאַל-יודישער בעדייטונג. ס'זענען אַנגאַזשירט געוואָרען לעהרער פּעדאַגאָגען און פאַכלייט מיט העכערער בילדונג; ס'איז דורכגעפיהרט געוואָרען אַ גרונדליכער רעמאָנט אין די געביידעס פון די שולען א. ז. וו. ס'איז פערקלענערט געוואָרען דער שכר-למוד ביז 40 % און פערגלייך מיט די פוילישע גימנאַזיעס — ס'זענען פערברייטערט געוואָרען די העברעאישע למודים אַלץ איז צוגעגרייט אויפ'ן בעסטען און שענסטען אופן — נאָר עקר חסר מן הספר — קיין שילער זענען נישטאָ! און דאָ שטעקט די גרעסטע געפאַהר פאַר די עקזיסטענץ פון די גימנאַזיעס, דאָס קען חלילה זיין דער טויט—קלאַפּ פאַר די איינציגע יודישע „פלאַצובקע". פאַר די איינציגע יודישע מיטעל-שולע אין ראַדאָם. אויב ס'וועלען נישט זיין קיין שילער, וועניגסטענס אין אַזאַ גענוגענדער צאָהל כדי צו פערזיכערען דעם בודזשעט פון דער שולען — אין די שולען מוזען נאָך פיעל פיעל ערווערבען: הילפס-מכשירים צו דער לעהרע. אַ פיזישען קאַבינעט, ביבליאָטעק און ז. וו. כדי צוריק צובעקומען די רעגירונגס רעכט אַנדערש וועלען זיי חלילה פאַלען און נישט מעהר אויפשטעהן. איך בעטאָהן: נישט מעהר אויפשטעהן, ווייל די רעגירונג גיעט שוין מעהר נישט ארויס קיין נייע קאָנצעסיעס אויף ספּעציעלע יודישע גימנאַזיעס און ס'איז אַבסאָלוט קיין האָפנונג נישטאָ, אַז די פוילישע שולען זאָלען פלוצים אַזוי ווערען ליבעראַל און טאָלעראַנט – אַפילו נאָך דער „פערשטענדיגונג" אַז זיי זאָלען וועלען און איבריגענס קענען – אַננעהמען די צאָהל יודישע קינדער, וועלכע וועלען זיך צו זיי ווענדען.

מיר ווענדען זיך יעצט צו אייך, ראַדאָמער כלל-טהוער, צו אַלע נאַציאָנאַל-געזינטע און בכלל יודישע עלטערן מיט אַ ווגה-געשריי: ראַטעוועט די איינציגע יודישע גימנאַזיעס אין אונזער שטאָדט! ראַטעוועט פון אונטערגאַנג די איינציגע נאַציאָנאַל—קולטורעלע יודישע „פלאַצובקע" און דערלאָזט נישט צו איהר פאַל! שטרענגט אָן אַלע אייערע מעגליכע און נישט-מעגליכע כוחות, בענוצט אַלע פאַרהאַנענע און נישט פאַרהאַנענע מיטלען, כדי צו פערגרעסערען זייערע הכנסות! שיקט מאַסענווייז אייערע קינדער אין די רעאָרגאַניזירטע **י ו ד י ש ע** מיטעל שולען, וואו אייערע קינדער וועלען ווערען אויפגעצויגען פאַר גאַנצע יודען און געבילדעטע מענשען! העלפט צו אויפצוהויבען די שולען עקאָנאָמיש און גייסטיק. געדענקט, אַז דער קיום פון די גימנאַזיעס ליעגט אין אייערע הענד און פאַר דער געשיכטע און פאַר די צוקונפטיגע דורות וועט איהר זיין פעראַנטוואָרטליך וויבאַלד די איינציגע יודישע גימנאַזיע וועט פאַלען און קיין אַנדערע וועט איהר שוין נישט בעקומען, אַזוי אַז אייערע קינדער וועלען שוין נישט האָבען די מעגליכקייט צו שטודירען. געדענקט, אַז לייכט איז צו צערשטערען אָבער שווער אויפצובויען.

מיר וואָרענען אייך: החזק בו עד שלא יפול!!

פלטי מושקעטלינה.

תרפ"ה–תרפ"ו

אַז די זון האָט אָנגעהויבען אונטערגעהן און בין השמשות'דיגע שאָטענס האָבען שטילערהייד אָנגעהויבען זיך ארויסשארען פון זייערע בעהאַלטענע נעסטען, האָט דאָס אנגעלאָפענע יאָהר תרפ"ה גענומען גרייטען זיך אין וועג אריין. דעם רייזע-באַגאַזש האָט ער זיך פון באַלד בעגינען נאָך פערפּאַקט ער האָט מעהר נישט געבדויפט איצט ווי בלויז ארומגאַרטלען זיך די גראָבע אויסגעריבענע סוקמאַנע און נעמען דאָס פעקעל אויף די פלייצעס אום איועקצולאָזען זיך מיטן וואַנדער-שטאָק אין האַנד אין דער מדינה פון אונענדליכקייט, אין לאַנד פון פערגאַנגענהייט.

בעגלייך מיט די לעצטע זונען-שטראַהלען, וואָס האָבען גע'גוסס'עט איבער דער שטיל-פערטראַכטער ערד, האָט תרפ"ה געשטעלט זיינע ערשטע טריט צום אוועקגעהן, ער האָט זיך אומגעקוקט פון אַלע זייטען און ארויסגעלאָזט אַ שווערען, טיפען זיפץ. דאָס האָט ער געזיפצט אויף די, וועלכע האָבען איהם נאָכגעקוקט און מיט בליקען פון בעדויערונג בעגלייט זיינע טריט.

אַ שווערע משא. אַ גרויסען באַגאַזש האָט ער געטראָגען אין זיין וואַליזע וואָס האָט פערנומען די גאַנצע ברייט פון זיינע פלייצעס און איהם אַזש איינגעבראָכען דעם ריקען, וואָס האָט זיך,

פון די פאַראויע פאַרבשטיינס און קירשברוינס.

און דאָרט, אין זשענעווע, וואו אונזער קול וואָלט אפשר געקענט דערהערט ווערען, האָבען מיר גאַנצע פיהר באַזונדערע פאַרשטעהערשאַפטען, צווישען וועלכע ס'הערשט פונקט אַזאַ האַרמאָניע, ווי אין קרילאָווס קוואַרטעט.

אַלע אונזערע איצטיגע רעפּרעזענטאַנטען פּאַסען אפשר קנים אין דער ראָליע פון אַ „שוועסטער", צו זיצען צוקאָפּענס פונם גוסס מיט אַ פעדער אין האַנד, אָבער נישט צו ראַטעווען, קעמפען און אויסקעמפען!

וואו איז אונזער כוח אויסצושרייען: פוילען, דו ביסט, אונזער מוטערלאַנד אַ סך הונדערטער יאָהרען האָט אונז דער גורל צוגעבונדען; דו קענסט נישט איצט שפּרייזען איבער אונזערע פגרים צו דיין אויפלעבונג! מיר מוזען צוזאַמען לעבען, אָדער—שטאַרבען!

„דער אונטערגאַנג פון פוילישען אידענטום" איז אַ געפעהרליכער קאָנווענציאָנעלער ליגען. פוילען לעבט און איהרע אידען וועלען אויך מוזען לעבען אויף צו להכעיס יענע אַלע אידעאַלישע- און פּאָליטישע באַנקראָטניקעס, וואָס פיהלען נישט, אַז זיי אַרבייטען פאַר זייער אייגענעם אונטערגאַנג,

מיר וועלען לעבען, מיר דאַרפען נאָר האָבען דעם נויטיגען ווילען צום לעבען!

פ. ק.

געבויגען אונטער דעם שווערען, דריי־ק[illegible]דען לאַסט. ער איז געגאַנגען און געק[illegible]צט, געגאַנגען און געקרעכצט, צוליב דער גרויסער משא האָט ער נישט געקענט געהן גיך און ער האָט גאָרנישט שטעלען פּאַמעליכע און זעהר לאַנגזאַמע טריט. ביי יעדען ווייסען וויאָרסטעל־שטיין האָט ער זיך געמוזט אײַנקוועטשען און אָבּרוהען. ער איז פאַרביי געגאַנגען שטעדט, דערפער און וועלדער, און אומעטום האָט ער געהערט וויינענדיגע און האַלב פרעהליכע קולות. ביי די געוויינען האָט מען דערמאָנט זיין נאָמען און ביי די פרעהליכקייטען – דעם נאָמען פון זיין יונגערען ברודער תרפ"ו. פון אומעטום זענען אַרויסגעשטיגען קולות: — זאָל ער געהן דער שלומ'מזל'ניק, דער וויטער תרפ"ה, תכלה שנה וקללותיה. קומען זאָל א בעסערער תרפ"ו, תחל שנה וברכותיה!

תרפ"ה האָט זיך אָבגעשטעלט אויפ'ן זייג, אַריינגעשפּיצט זיין אויער אין די וויינענדיגע הייזער און געשוידערט — ב־ר־ר, ב־ר־ר. געווען צוזאַמען אַ גאַנץ יאָהר און ווי מען וואָלט מיך שוין דאָס געגערען פּטור געוואָרען. גוט זיך אויסגעאַרבייט — ער האָט אַ טרעהר געלאָזט און געגאַנגען ווייטער, אָבער אימעטום האָט מען געווייכט זיינע טריט און אַלץ האָט זיך פון איהם אָבגעקעהרט און נאָכגעשריגען:— איינזאַהם זאָל ער געהן, גרייכט איהם נישט קיין האַנד, דעם תרפ"ה'ניק. דער יאָהו־מערדער, וואָס האָט אַזוי פיל שטעדט חרוב געמאַכט און איבערגעלאָזט אלמנות מיט יתומים פון זעלבסטמערדער, זאָל ער שוין געהן גיכער, שנעלער—

די דאָזיגע גליהענדיגע ווערטער האָבען אויף איהם אַזוי פיל געווירקט, אַז ער האָט אינגאַנצען פערגעסען פון זיין פערמאַטערטקייט און מידקייט און ער האָט גענומען לויפען בליקשנעל, ער זאָל די קללות [illegible] נישט הערען.

ער איז געלאָפען אַ פערסאַפּעטער און געזיפצט, און זיפצענדיג איז ער אָנגעקומען מיט אַ שוויס־בעדעקטער צו דער ראַגאַטקע, דאָרט וואו ס'טרעפען זיך יאָהרען, דאָרט וואו ס'גרעניצען זיך דורות, און דאָרט וואו ס'געהען אוועק און ס'קומען אָן אַלטע און נייע צייטען.

ביי דער יאָהר־ראַגאַטקע דאָרט, האָבען זיך ביידע געטראָפען: תרפ"ה און תרפ"ו און צווישען זיי איז פאָרגעקומען זעהר אַ אינטערעסאַנטער שמועס.

תרפ"ו איז געשטאַנען נאָך פריהער און ערוואַרט דאָס אָנקומען פון זיין עלטערען ברודער תרפ"ה און אַז ער האָט ענדליך איהם דערזעהן, האָט ער אַ געשריי אויס געטוהן — ברידערקע— דאָס ביסטו עס?—

— יאָ, דאָס בין איך עס, ברידערקע — האָט תרפ"ה געענטפערט, סאַפּענדיג און געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ.

—און וואָס סאַפּעסטו אַזוי? זעה נאר קוק דיך נאר אָן, ביסט דאָך אַ גאַנצער זקן געוואָרען! דורך איין יאָהר ווערט מען אַזוי גראָה און אַלט? ווי לאַנג איז, אַז ביסט אַזאַ יונגיטשקער, אַזאַ לעבענסלוסטיגער געווען ווי איך? וואָס האָט מיט דיר פּאַסירט? וואָס געהסטו אַזוי אָבגעריסען, אָבגעשליסען און וואָס טראָגסטו עס אין דער גרויסער, שווערער וואַליזע?—

— דו ווינדערסט זיך, ברודערקע, אויף מיין הילוך, יאָ, יאָ, ברודערקע, מען ווערט גראָה פאַר צרות, איך האָב דורכגעמאַכט, נישט פאַר דיר געדאַכט, אַ ביטער יאָהר, כ'בין קוים מיט'ן לעבען אַנטלאָפען פון זינדיגען וועלט ל, דו פרעגסט, וואָס איך טראָג אין דער וואַליזע, וואָרט איך וועל דיר באַלד ווייזן, וואסערע מאַיאָנטקעס איך האָב ערוואָרבען אין משך פון גאַנצען יאָהר — און תרפ"ה האָט אַריינגעשטיקט אין זיך די טרערען און באַלד אַראָבגעוואָרפען פון זיינע איינגעבויגענע פלייצעס די גרויסע וואַליזע.

ביידע ברודער האָבען זיך אַראָבגעבויגען אויף דער ערד און תרפ"ה האָט מיט ציטעריגע הענד געעפענט די וואַליזע און גענומען אויסצעהלען זיינע ערוואָרבענע עשירות'ען און גליקען.

—אַלזא צייל ברודערקע, און דו וועסט מיך זיכער נישט מקנא זיין מיט מיינע רייכטהומער—האָט תרפ"ה זיך געווענדעט צו זיין יונגערען ברודער און אַליין האָט ער גענומען צעהלען און בשעת מעשה געגאָסען מיט טרערען. דעם ערשטען פּאַקונעק וואָס ער האָט אויפגעפּאַקט האָט געהייסען „שטייערען" דאָס צווייטע — „זעלבסט־מאָרדען" ביים צווייטען פּעקעלע האָט זיך תרפ"ה ביטער צעוויינט און ער האָט דערצעהלט די בעדייטונג פון דאָזיגען מאָדנעם פּעקעלע:—זעהסט ברודערקע, אָט דאָס פיהר איך מיט זיך אוועק אין מיין אייביגע רוה. אונטער מיין ממשלה, בעת איך האָב געקיניגט איבער די וועלט, האָבען זיך מענשען געוואָרפען פון די פינפטע שטאָקען און זענען אויפן אָרט צעריבען געוואָרען, די קולות, די געוויינען פון זייערע אלמנות און יתומים האָבען מיך ביז דאָ אַהער פערפאָלגט און דעריבער בין איך אַזאַ פערסאַפּעטער אָנגעקומען צולויפען, וואָרט, נאַ־דיר נאָך, אָט האָסטו „גזירת מאַנאָפּאָל", „גזירת צעכען" וואָס ווערט ערשט אויסגעפּלאַנעוועט, גרויסער „פּעסער־אָבצאָהל" אַפילו פּאָר סטודענטען, פון וועלכע כ'זענען ס'רוב יודישע, וואָס מוזען צוליב'ן „נומערוס קלאַאוזוס" אַרויסעמיגרירען אין די אויסלענדישע אוניווערזיטעטען. יעצט האָסטו ברידערקע, אַ בריש, פּעקעלע—„מעשה־שטייגער" „גראַבסקי ציוניסטען" „עמיגראַציע", „נע ונד", „בהלה" „לויפענישען". אָט האָסטו, פּראָטעסטירטע וועקסלען, באַנקראָטען פון די גרעסטע פירמעס, יאָ, כ'האָב גאָר אינגאַנצען פערגעסען זעהסטו, כ'האָב גאָר אַ וואַזשנע פּאַקונעקעל, אָט האָסטו עס, דאס איז די „פּויליש־יודישע פערשטענדיגונג" דאָס איז אַלץ ברודערקע, אינלענדישע פּעקעלעך, וואָרט, כ'האָב אויסלענדישע אויך, אָט זענען זיי: 1) נייע עמיגראַציע ־ בעגרעניצונגען קיין ארץ־ישראל. 2) קרימער קאָלאָניזאַציע. 3) האַקענקרייצלער. 4) לאָרד פּלומער. אָנו יעצט, ברידערקע, איז דיר נאָך אַ ווינדער, וויאס איך זעה אַזוי אויס?—

תרפ"ו האָט זיך שטאַרק פערקרימט און אויסגערופען:- אַ ביטערער סך הכל, מיין טייערער ברודער, איך געה נישט איבערנעמען דיין קעניגרייך, ניין איך וויל זיך נישט אונטערנעמען, איך האָב מורא, מיך שרעקט דאָס הערץ.-

—נאַרעלע דו איינער. ס'וועט דיר גאָרנישט העלפען, אַז מ'האָט דיך געשיקט. מוסטו דיין שליחות אויספיהרען. איך האָב אויך נישט געוואָלט, און צווייטענס ווער זאָגט דען, אַז ס'וועט אייביג שלעכט זיין, געה, ברודערקע, געה פאַרהאַן אַ חזקה. אַז ס'איז שלעכט, איז מען משנה השם, געה, געה –

און תרפ"ה האָט אַ חאַפּ געטוהן אויף זיך די וואַליזע און פערשווינדען. פון דער ווייטענס האָט מען נאָר געהערט זיין טריעב קול: — אַדיע! אַדיע! און תרפ"ו האָט פּאַמעליך אַריבערגעשפּרייזט דער ראַגאַטקע און אָנגעקומען אין בעגלייטונג פון אונטערגעהענדע שקיעה־פלאַמען און אויפגעהענדע לבנה־שטראַלען.

בשעת זיין אָנקומען, האָבען זיך יודען אין די שוהלען און בתי מדרשים לשנה טובה געוואונשען און תרפ"ו איז געשטאַנען און פאָרשענד בעטראַכט די יום־טוב'דיגע פּנים'ער פון די יודען, וואָס האָבען מיט שמחה און אויסגעמישטער דעגה אַ היים שפּאַציערט.

בן־דוד.

איטקע שפערלינג

די סקאַרזשיסקער משומדת

(שטריכען)

זאַגנאַנסק, אַ סטאַציע וואָס ליגט צווישען קעלץ און ראַדאָם, דאָרט וואוינט די נייגצען יעהריגע משומדת, וועלכע איז אין אַ פראָסטען דאָנערשטאַג איף דער נאַכט אַנטלאָפען פון דער היים, אָפּגעריסען זיך פון טאַטע מאַמע, שוועסטער און ברודער און פונ'ם יודישען פאָלק. זיך גע'שמד'ט און חתונה געהאַט מיט אַ קריסט, ווי מאָדנע עס קלינגט די גאַנצע געשיכטע, אַז עס איז פשוט נישט צו גלויבען, אַז אַ מיידעל פון פרומע חסידישע עלטערען זאָל קענען בעגעהן אַזאַ שריט, נור ווען מען הערט זיך צו צו פערשידענע מענשען, וואָס האָבען גוט געקענט די משומדת, געוויסט אַלע איהרע פערהעלטנישען, דאַן פערשווינד דער געהיימער שלייער פון דער גאַנצער געשיכטע און מען הויבט אָן צו פערשטעהן ווי אַזוי אַזעלכעס קען פּאַסירען.

די משומדת יוטקע שפערלינג איז פון סקאַרזשיסק, איהרע עלטערען זענען פרומע מענשען, האָבען אַ טראַפיק פון טאַבאַטשנע, יוטקע'ן האָבען די עלטערען אָבגעגעבען צו לערנען אין אַ פויל'שע שקאָלע, וואו זי פלעגט אויך זיך חבר'ן מיט פוילישע שילער. ווען יוטקע איז אַלט געוואָרען אַכצען יאָהר, האָבען די עלטערען איהר פאַר אַ כלה געמאַכט מיט אַ קאָנסקער בחור אַ לאַנג געקליידעטען, מיט וועלכען יוטקע האָט בשום אופן נישט געוואָלט איינגעהן אויפן שידוך, נור די עלטערען האָבען איהר געצווינגען, די מוטער פלעגט איהר אָפט שלאָגען, יוטקע אָבער האָט נישט געוואָלט הערען פון חתן, עס האָט אויך געטראָפען ווען יוטקע איז געשטאַנען אין טראַפיק מיט איהר'ס אַ חבר'טע און פאַר'ן געוועלב זענען פאַרביי געגאַנגען קריסטליכע יונגע, פריילליכע פלעגט זיך יוטקע ווענדען צו אנהר חבר'טע:

— זעהסטו! זיי האָב איך ליעב,

נישט איהם דאָרט מיט די לאַנגע קאַפּאָטע,—און איינציגווייז האָט זיך ביי יוטקע אינעווייניג אין האַרצען אָנגעהויבען אַריינ'גנב'ענען אַ געפיהל פון האַס און פרעמדקייט צו איהרע עלטערען, פאַרוואָס זיי צווינגען איהר צום שידוך און פאַרוואס זיי זענען אַזעלכע פאַנאַטיקער, און צי איז עס דען נישט א טרויריגער אמת? וויפיעל יודישע טעכטער זענען דאָ אזעלכע. הגם זיי זאָגען עס נישט ארויס. אָבער ביי זיי טיעף אינעווייניג אין האַרצען ליגט בעהאַלטען דאס דאָזיגע געפיהל, עס איז אויך קיין ווינדער נישט, וואס קריסטען פון זאגנאנסק דערצעהלען און לויבען יוטקען, וואכערע פרומע קריסטען זי איז, אז יעדען אויף דער נאכט פארן שלאפען געהן קניהט יוטקע אנידער פארן הייליגען בילד, וואס הענגט אקעגען איבער דעם רויט ברענענדען לעמפעלע און בעט. און ווער ווייס צי נישט אין דער זעלבער צייט אין דער היים וויינט נישט די מוטער איהרע אויפ'ן פינסטערען אומגליק וואס איהר האָט געטראָפען...

— ווייִן נישט, וויין נישט פערוואגעלטע מאמע, נישט דו ביסט די ערשטע, נישט דו ביסט די לעצטע...

צווישען אונז איז נאך דא פיעל אזעלכע טעכטער כאטש א סך פון זיי זענען דעם שריט נאך נישט בעגאנגען, אבער נישט היינט איז מאָרגען, זאל אייך נישט ווינדערען יודישע מוטערס ווי אזוי ערציהט איהר אייערע טעכטער? וואס ווייסען זיי פון יודישקייט, פון יודישע געשיכטע? פון יודישע קולטור, צי ווייסען זיי וואסערע ראלע עס האבען א מאהל געשפיעלט די יודישע טעכטער ביי אונז יודען? ווי למשל מרים הנביאה, א חנה מיט זיבען זוהן, אלץ וואס עס שמעקט נור מיט יודישקייט איז זיי פרעמד און ווילד... עס איז אויך קיין ווינדער נישט, ווען מען הערט, אז צו דער משומדת איז געקומען איהרס א יונג שוועסטערל צו פאהרען און מיט טרערען אין די אויגען האט זי זיך געפרעגט:

— יוטקע וואס האסטו געטהון — די מאַמע ווערט עס נישט איבערטראגען — און אנשטאָט א ענטפער, האט זי געגעבען א הוצפה'דיגען געשריי אויף איהר – ניע ראָזמאָוויאָטש פאָ זשידאווסקו!—און צי איז דער זעלבער הצפה'דיגער געשריי צו איהר שוועסטער אז זי זאָל נישט רעדען צו איהר אויף יודיש—געקומען מיט א מאָהל, און צי נאך זייענדיג אין דער היים ביי איהרע עלטערען. האָט שוין יוטקע דען נישט פיינד געהאָט דעם זשידאווסק'ן לשון און די מאַמע איהרע האט דען נישט געקליבען נחת ווען זי האָט געהערט אז איהר טעכטעריל רעד נור פויליש?..

און אזוי איז שוין, צו ערשט בויט איהר אליין די וואנד פון אייך א קעגען אייערע קינדער, און דערנאך ווערט איהר אליין נכשל...

קעלץ. שוו—ץ.

מאיר הערץ

בּיי תשליך

(א חסידיש מעשה'לע)

צו ר' יהזקאל'ע קאָזמירער (קאזשמיעזש) איז אויף יעדען יום-טוב געקומען אַ גרויסער עולם חסידים, אָבער נאָך גרעסער איז ער געווען אויף ראש-השנה, שוין מיט אַ פאָר טעג פריהער האָט דער מארק נישט געריהט, פריהרען פול געפאַקט מיט חסידים זענען אָנגעקומען יעדער שעה און דאָס געטומעל, דאָס גערודער איז געוואָרען וואָס אַמאָל אַלץ גרעסער און שטאַרקער.

ערב ראש השנה האָט דאָס שטעדטעל שוין נישט געריהט פון בעגין אָן, דאמאָלס זענען אָנגעקומען די טפּעטסטע חסידים און אין קליינעם בית-מדרש'ל איז געוואָרען אזאַ ענגשאָפט מיט אַ געפילדער ווי אין אַ לאַגער, בעת נייע רעקרוטען דערפרעהען זיך מיט די אַלטע בעקאַנטע, פון פריהער נאָך אָנגעקומענע סאָלדאַטען. איז אין שטעדטי'ל נאָך מעהר היימליכער געוואָרען אָזוי, אז אין יעדען הויז איז געוואָרען אַ אַכסניה און צלץ האָט זיך געטאָפּיעט אין שפע.

יום-טוב ביים דאווענען איז דער עולם געווען אַזוי גרויס, אז מ'איז געשטאַנען אויף די פענסטער און געהאָנגען אויף די אייווענס און אַ סך האָבען געמוזט בלייבען אינגאַנצען אין דרויסען אויפ'ן הצר.

ביי תקיעות איז ר' יהזקאל'ע שטאַרק צערודערט געוואָרען, מחמת די תקיעות זענען נישט געגאַנגען כסדרן, נור כסדר זיך פערהאַקט, אַזוי אַז אויפ'ן אָרט פון ר' אהרן אָזשעראָווער, וואָס האָט שוין געהאַט אַ הזקה צו זיין בעל תוקע דרייסיג יאָהר האָט געמוזט צוגעהן בלאָזען אַ צווייטער, א דריטער און א פיערטער ביז ר' יחזקאל'ע אליין האָט אַזש גענומען דעם שופר, אָבער אויך דאָ האָט זיך דער שטן קנאַפּ וואָס דערשראָקען און די תקיעות זענען געווען כסדר מיט פגמים, איז דער עולם געוואָרען שטאַרק דערשראָקען, אַ אימה'דיגע שטילקייט האָט אַלץ אַרומגענומען, ביי מוסף האָט ר' הירשעלע פרשיסכער ווי זיין שטייגער אַלע יאָהר, געוואָלט זיך לאָזען הערען מיט זיינע נייע נגינים, האָט ר' יהזקאל'ע אמאָך געטוהן הקפדה'דיג מיט דער האַנד און אַ זאָג געטוהן:—

— ע, אינו צריך —

איז דער עולם נאָך מעהר אונרוהיג געוואָרען און איינער האָט דעם צווייטען אָנגעקוקט מיט אַ תמיה.

אויך ביים טיש האָט ר' יחזקאל'ע מקפיד געווען אויף אַ איבריגען זמר, האָט דער עולם שטאַרק חלישת דעת געהאַט, וואָס די שמחת יום-טוב איז געשטערט געוואָרען און יעדער איז אַרומגעגאַנגען מיט אַ פערזאָרגט געמיטה.

צו תשליך איז געגאַנגען דער גאַנצער עולם חסידים מיט ר' יהזקאל'ע בראש און אויף אַ ווייטען מהלך האָט זיך געצויגען אַ ים מיט פלאַטערדיגע שטריימלעך.

געגאַנגען איז דער עולם צו דער ווייכסעל מיט געזאַנג ווי א זיעגרייכע אַרמעע צום שלאַכט, וואָס איז זיכער אין נצחון, ווייל ר' יחזקאל'ע איז געגאַנגען אויבען־אָן ווי אַ ריטערישער פעלדמאַרשאַל.

האָט זיך דער עולם אויסגעשטעלט און פערנומען אַ לאַנגען ברעג פון דער ווייכסעל און ס'האט זיך געדאַכטען ווי זעלנער וואלטען איהם בעלאַגערט און געוואַרעט אין אַ שטרענגער דיסציפלין אויפ'ן בעפעהל פון גענעראַל.

איז ר' יחזקאל'ע געשטאַנען, געשוויגען און אַריינגעקוקט אין די ווייכסעל מיט א מיעמען אומעט, דער גאַנצער עולם האָט נישט אַראָבגעלאָזט קיין אויג פון זייער רבי'ן און געזעהן ווי זיין פנים קנייטשט זיך און ס'ווערט דערויף אויסגעשפרייט אַ שטאַרקע מרה-שחורה.

האָט דער עולם שטיל געמורמעלט „תשליך" און ר' יהזקאל'ע האָט אַלץ געקוקט מיט אַ טיעפען בליק אין דער ווייכסעל און זיך צוגעהערט צום פליעסקעריי פון די שווימענדיגע וואַלען.

ר'יהזקאל'ע האָט די גאַנצע צייט גאָרנישט געזאָגט, נור פון צייט צו צייט האָבען זיך זיינע בלייכע ליפען אויפגעהויבען און ס'האָט זיך שטיל אַרויסגעשעפטשעט:

— מלהמה, מלחמה —

אַז דער עולם איז צו שקיעה - צייט צוריקגעגאַנגען, האָט מען געוואָלט ווי יעדעס יאָהר מ'איז זיך נוהג, צוריקצוגעהן מיט אַ זמר, האָט ר' יהזקאל'ע נישט געהייסען, איז מען געגאַנגען מיט ־טילע טריט און ס'האָט אויסגעזעהן ווי אַ צוריקמאַרשירענדע בעזיעגטע מוטלאָזע אַרמעע...

האָט זיך דער עולם שטאַרק דערשראָקען און פערשטאַנען, אַז דער רבי זעהט עפּיס.

און באמת האָט ר' יהזקאל'ע עפּיס פאַראויסגעזעהן, ווייל אין אייגענעם יאָהר האָט אויסגעבראָכען די פּאָווסטאַניע און ביי דער ווייכסעל האָט זיך אָבגעשפּיעלט אַ געוואַלדיגע שלאַכט צווישען די רוסען און פּאָליאַקען, אַזוי אַז די ווייכסעל איז אַזש רויט געוואָרען פון בלוט.

דאמאלס האט זיך דער עולם געחאפּט און בעגרייפט דעם ענין פון די נישט געראָטענע תקיעות, דאס נישט לאזען זינגען קיין זמר ביים דאוונען און דער עיקר דאס פער'דעגה'טע שטעהן ביי תשליך פון ר'יהזקאַל'ע.

וואס הערט זיך אין ראדאם.

זיצונג פון קהלה-ראט

אין דער פערגאַנגענער וואָך, מיטוואָך, איז פארגעקומען אַ זיצונג פין קהלה-ראָט. דער טאָג־אָרדנונג איז בעשטאַנען פון עטליכע פונקטען, פון וועלכע דער גרעסטער טהייל איז אָבגעשיקט געוואָרען אין דער פערוואַלטונג צום בעטראַכטען.

צווישען אַנדערעס איז בעטראַכט געוואָרען אַ פעטיציע פון דער יעדלינסקער קהלה, וועלכע דריקט אויס איהר וואונש זיך אָבצוטהיילען פון ראַדאָמער קהלה און זעלבסטשטענדיג פערוואַלטען מיט איהרע אַלע קהל'שע ענינים. די פעטיציע איז געווען פערזעהן מיט עטליכע און פינפציג אונטערשריפטען און איז דורכ'ן ראַט אפּראָבירט געוואָרען. אַזוי נאָך ווערט יעדלינסק אָבגעטהיילט פון דער היגער יודישע גמינע און ווערט אַ זעלבסטשטענדיגע קהלה.

אויף דער זעלבער זיצונג איז אויך איינגעפלאסען א בריעף פון דאזאר ה' חיים ניימאַן, וועלכער ערקלערט, אז צוליב בעקאנטע טעמים ענטזאגט ער זיך פון זיין מאנדאט און בעט דעריבער אָנצונעמען זיין דימיסיע. דער

ראט נעמט אן זיין רעזיגנאציע און אזוי ווי זיין נאכפאלגער ה' אליהו טענענבוים איז אבגעפאהרען, געהט אריין אויפן ה' ניימאנס ארט דער ווייטערדיגער קאנדידאט פון דער זעל-בער ליסטע, ה' ישעיהו אייזמאן.

דער פארשלאג פון דער פערוואל-טונג וועגען נארמירען דעם אבצאהל פון „סטאן-ציוויל׳ני" ווערט אבגעשיקט אין דער ביודזשעט-פינאנס-קאמיסיע, וואו דער פארשלאג ברויך נאך אמאהל גענוי בעארבייט ווערען און דערנאך פארגעשטעלט ווערען אויף דער נעכ-סטער זיצונג פון ראט.

ס'ווערט אויך אריינגעטראגען אינ-טערפעלאציעס 1)וועגען דעם, וואס די פערוואלטונג האט ביז היינט נישט דורכ-געפיהרט די נויטיגע רעפארמען אין הסכם מיט דעם, וואס איז גערעדט גע-ווארען ביים בעשטימען די סובסידיעס פאר דער תלמוד-תורה און 2)בנוגע א לאקאל פאר א פאלקס-שולע, פאר וועל-כע דער מאגיסטראט האט צוגעזאגט א סובסידיע מיט'ן תנאי אבער, אז די גמי-נע זאל געבען דעם לאקאל. ביידע אינטערפעלאציעס ווערען איבערגעשיקט אויפ'ן יואונש פון אדוו. מוליער אין דער פערוואלטונג.

אמלעצט ווערט בעטראכט דער פארש-לאג וועגען אויסצאהלען די בעשטימטע סובסידיעס די יודישע גימנאזיעס „פשיאמשול וויעדזי" און נישט קוקענ-דיג, וואס אין פארשלאג איז אנגעווי-זען געווארען דער קאטעסטראפאלער צושטאנד, און וועלכען די גימנאזיעס געפונען זיך—האט פארט ביים אבשטי-מען דעם פארשלאג אויסגעפעהלט די געהעריגע צאהל שטימען, ווייל עטלי-כע ראטמעגער האבען זיך אפנים גע-איילט און פערלאזט דעם זאהל, אזוי אז ס'איז נישט געווען קיין קווארום און צוליב דעם האט דער דרינגענדער פארשלאג פארמעל נישט געקענט אנגע-נומען ווערען. מ'האט געטהון א חסד אין דעם פארשלאג איבערגעשיקט אלס „וואונש" (דעזידעראט) פון ראט צו דער פערוואלטונג מיט דער בקשה דאס צו ערפילען.

ראדאם האט מזל...

ס'איז נאך קיין גאנצע זעקס וואכען נישט, ווי זישע ברייטבארד איז געוועז אין ראדאם און פאר טויזענדטער מענ-שען געוויזען זיינע איבערמענשליכע גבורות. זייט דאמאלס איז אוועק א קליינע צייט און מיט ז י ש ע ב ר יי ט ב א ר ד איז פארגעקומען אויסטערלישעס. פאר צוויי וואכען האבען זיך דא פערשפרייט קלאנגען אז ער איז געשטארבען, אבער די קלאנגען האבען זיך נישט בעשטעטיגט. שפעטער אבער האבען זיך אין דער ווארשאווער פרעסע אנגעהויבען בעווי-זען בעאונרוהיגענדע ידיעות וועגען ברייטבארד'ס געזונד-צושטאנד און די לאגע איז געווארען אזוי ערנסט, אז די צייטונגען האבען געפונען פאר נויטיג אבצולייקענען די קלאנגען וועגען זיין טויט. די היינטיגע וואך האבען גענומען אליארמירען טעלעפאני-שע בעריכטען פון בערלין און איינע איז סותר. די צווייטע, אזוי למשל טעלעפאנירט מען די „פאלקס-צייטונג" אז מ'האט ברייטבארד'ען אראפגענומען א פוס און דער „היינט" מיט „מאמענט" זענען מחילק און לייקענען עס אב, אבער אלע צוזאמען גיבען צו, אז זישע ברייטבארד'ס לאגע איז א געפעהרלי-כע. דאס אינטערעסאנטסטע פון דער קאטעסטראפאלער געשעהעניש איז, וואס זי האט זיך אנגעהויבען אין ראַ-דאם, בעת זיין אויפטריט אין דאַ-מאלסטיגען „צירק סטאניעווסקין". ביים סאמעז ערשטען עקספערימענט האט זישע ברייטבארד זיך א טיפען שטאך געטוהן אין רעכטען פיס ארײן מיט א פערדזשאווועטען נאגעל. ער האט דעם שטאך גוט דערפיהלט און ער איז באלד ארויס פון צירק אין דער גארדעראב, וואו ער האט דעם וואונד פעריאדענירט און ווידער זיך בעוויזען פאר'ן פובליקום. דער שטאך האט א פנים ברייטבארד'ן גוט געקיוועהלט, ווייל ער איז די גאנצער צייט פון זיין אויפטריט געווען זעהר דענערווירט

ראדאם האט שוין איינמאהל מזל, טאמער איז זישע ברייטבארד'ען בע-שערט געוועזן א אומגליק, איז געפא-לען דער גורל אויף ראדאם.

וואהלען פון דער האנדווערקער-באנק.

די וואהלען פון ראט און פערוואל-טונג אין דער האנטווערקער-באנק האבען געגעבען פאלגענדע רעזולטא-טען: אין ראט זענען געוועהלט געווא-רען די ה"ה חיים קארמאן (פרעזעס) משה בלומאן (וויצע) משה ראזענבוים, הערשיל העלפאנט, יאסיל פרידמאן, פ. פעלדמאן, אבא האך. מ. קאטלאר און מ. רינגעראכער. קאנדידאטען: שלמה ראזענבערג, אשכנזאי, מאשקע קארמאן. אין דער פערוואלטונג זענען געוועהלט געווארען די ה"ה: ד"ר צונק (פרעזעס) נהן בליכער (וויצע) משה פרענקעל, ש. איידעלבוים, מ. פעלד-מאן און י. א. מאגנישעווסקי. קאנדי-דאטען: י. וויינגארט, ח. י. רוטמאן און שניידער.

רעפעראט פון יחיאל פרענקעל.

פאריגען שבת האט ה' פרענקעל איבערגעגעבען אין דער ציוניסטישער ארגאניזאציע זעהר אינטערעסאנטע איינדרוקען פון 14-טן ציוניסטישען קאנג-רעס, אויף וועלכען ער איז געוועהלט געווען אלס ראדאמער דעלעגאט פון עת לבנות. די איינדרוקען האבען ער-טערוייז אנגענומען דעם חאראקטער פון א גאנץ אינטערעסאנטען רעפעראט וועלכער איז בעזוכט געווארען פון א גרויסען עולם צוהערער.

ה' פרענקעל וועט פערענדיגען זיין רעפעראט אין צווייטען טאג ראש השנה.

רעפעראט פון פ. מושקאטבליט

אין ערשטען טאג ראש השנה וועט פראפ. פ. מושקאטבליט האלטען א רעפעראט אין דער ציונ. ארגאניזאצ-יע א. ד. ט. „נצח ישראל לא ישקר"

וועט—לויף פון ציקליסטען

זונטאג איז פארגעקומען א ציקליס-טען וועט—לויף אויף א שטח פון 165 קילאמעטער ארום די ראדאמער און קאנסקער פאוויאטען.

דער דאזיגער בעדייטענדער שטח האט געברויכט דורכגעמאכט ווערען אין פערלויף פון 10 שעה. אבער די לוי-פער'ס האבען עס אסך פריהער גע-מאכט, צווישען אנדערע האבען זיך אויך בעטייליגט דריי יודען, דאס זע-נען שרעק, יודקעוויטש (בר-כוכבא) און י. פרידמאן (מכבי). יודקעוויטש האט דורכגעמאכט זיין וועט-לויף אין משך פון 8 שעה מיט 50 מ. פרידמאן אין משך פון 8 שעה מיט 30 מינוט און שרעק—9 שעה מיט 30 מ. די ערשטע, צווייטע, דריטע, גאלדענע פריזען, האַ-בען בעקומען קריסטען און די צווייטע פריזען, זילבערנע, האבען בעקומען די אויבענדערמאנטע יודען.

אויפרוף צו אלע ראדאמער אידען!

מיר בריכען אייך שוין נישט אויפ-קלערען די אויפגאבע און די וויכטיג-קייט פון קרן קימת לישראל, וועלכעס איז אייך שוין גענוג בעקאנט, מיר קאנען אייך מיט גרויס צופרידענהייט מעלדען נישט נור וועגען דעם גרויסען ערפאלג, וואס דער קק"ל האט געהאט היייאהר אין גאנץ כוילען בכלל, (נישט קוקענדיג אויף דעם קריזיס, וואס הערשט איבעראל) נור אויך דעם זעלטענעם רעזולטאט וואס די ראדא-מער פעראייניגטע נ. פ. קאמיסיע האט געהאט. אין פערלויף פון היינטיגען יאהר תרפ"ה, איז געזאמעלט געווארען איבער 15,000 זלאטיס ביי מינימאלע אויסגאבען, נישט קיין גאנצע זויינט פראצענט (%)-(א גענויען דין וחשבון וועלען מיר פערעפענטליכען אין די נאהענסטע טעג).

ראדאמער אידען! עס הויבט זיך היינט אן די אקציע אויף דעם נייעם יאהר תרפ"ו. געדענקט אין דער איינ-ציגער קלוצלטליכע יודישע אינסטי-טוציע, וועלכע געהערט דעם גאנצען כלל ישראל, וועלט פערטיילט ערד אהן אויסנאהם אלע אידען: חסידים, ווי אויבייטער, פון עקסט רעכט ביז לינקס קיין איין יוד טאר נישט פערפעהלען ביי עליית-התורה, מנדב צו זיין לטובת קק"ל, יעדער יוד סיי ארים סיי רייך, מוז נעמען אנטהייל אין גאולת-הארץ, דאס איז נישט קיין נדבה נור זעלבסט-הילף. אין תשרי ווערען איינגעארדענט פערשידענע אקציעס און געלד זאמ-לונגען ווי: עליות, קערות א. ז. וו.

מיר האפען, דאס ווי ביז היינט, וועט איהר אויך ווייטער ארויסווייזען אייער מיטהילף און סימפאטיע, און די אקציע וועט ווערען געקרוינט מיט ער-פאלג.

געדענקט אין „קרן קימת לישראל".

די פעראייניגטע נ. פ. קאמיסיע

אין ראדאם.

רדום ער"ה תרפ"ו

וואס הערט זיך אין קעלץ.

פאר אויסמיידען מיליטער-דינסט.

פאריגע וואך איז אין היגען קרייז-געריכט פארגעקומען פאלגענדער פראצעס:

א געוויסער הערציק קאטשאל, א שניידער אין סובעדניעוו, איז אין יאהר 1917 אבגעפאהרען נאך דייטשלאנד זוכען ארבייט. עטליכע יאהר האט ער פערבראכט אין אונגארן, פון וואנען ער האט זיך אין יאהר 1923 צוריקגעקעהרט קיין פוילען. צוליעב דעם, וואס ה' קאטשאל האט נישט קיין איבריג שלום מיט זיין ווייב, וועלכע ער וויל נישט מפרנס זיין, האט זי אלס נקמה אנגעגעבען אויף איהר מאן א אנקלאגע, אז ער האט זיך ספעציעל אויסבעהאלטען אין אויסלאנד, כדי אויסצומיידען דאס מיליטער-דינסט. אלס עדות זענען ארויסגעטרעטען ה' קאטשאלס חברים, וועלכע האבען מיט איהם צוזאמען געארבייט אין אויסלאנד און זיך אומגעקעהרט קיין פוילען, ווען מען האט גענומען זייער יאהרגאנג.

נאך א געריכט'ס-בעראטונג, וועלכע אנערקענט אז ה' קאטשאל האט געהאט די מעגליכקייט זיך אומצוקעהרען אהיים, ווען זיין יאהרגאנג האט געדארפט גענומען ווערען אין מיליטער אריין און ער האט דאס נישט געטוהן, נאר זיך בעגניגענט דערמיט, וואס ער האט געשריבען פון בערלין צו זיין ווייב, אז ער וויל זיך נישט אומקעהרען אהיים, בכדי ער זאל נישט דארפען געהן דינען — איהם פער'משפט צוליעב אנדערהאלבען יאהר טורמע פאר בכון אויסמיידען מיליטער-דינסט.

פון דער „אגודה" אין קעלץ

זונטאג דעם 13|9 איז אין ווינער זאל פארגעקומען א פראטעסט-מיטינג געגען דעם ביודזשעט און עטאט פון דער יודישער קהלה, איינגעארדענט דורך דער „אגודת שלומי אמוני ישראל" מיט רעדעס זענען ארויסגעטרעטען די ה"ה פ. פינקלער, חעלעמער און ב. לעוו. צום סוף זענען אנגענומען געווארען רעזאלוציעס געגען דער טאקטיק פון דער קהלה בכלל, דעם ביודזשעט און עטאט בפרט.

פון האנדווערקער-פאראיין.

שבת איועגד דעם 12/9 איז פארגעקומען א אויסערגעוויינליכע אלגעמיינע פערזאמלונג פון אלע האנדווערקער וועגען וואהלען פון דעלעגאטען, אויף דעם אלגעמיינעם האנדווערקער צוזאמענפאהר. וועלכער קומט פאר אין ווארשא דעם 5, 6 7/10

מצד דעם אלגעמיינעם האנדווערקער זענען געוועהלט געווארען די ה"ה כארה, י. גוטמאן און ש. סטראוזינסקי, פון די שניידער—סעקציע-די ה"ה ש. לייכטער און מ. לערער, פון שיסטער-סעקציע—די ה"ה ב. לאקס און ג. מאיראוויץ און פון בוי-פאך— די ה"ה: שמואל גוטמאן און י. קעניג.

זעלבסטמארד.

זונטאג פאר מיטאג האט מיט'ן צוועק צו באגעהן זעלבסטמארד, די הויזוועכטערין פון הויז, אלטע ווארשאווער 13, אויסגעטרינקען עסיג-עססענץ. די ארויסגערופענע גיכע הילף האט די זעלבסטמערדערין אין א שווערען צושטאנד אבגעפיהרט אין שפיטאל „שוו. אלעקסאנדרא."

די סיבה פון זעלבסטמארד זענען פאמיליע-אנגעלעגענהייטען.

פון קרייז-פאלעסטינא-אמט.

ווי ס'איז שוין געווען געמאלדען אין פאריגען נומער פון אונזער צייטונג, איז פאריגען זונטאג, מאנטאג און דינסטאג 9|8 .7 .6. פארגעקומען די קוואליפיקאציע קאנטראל פון די עולים קיין ארץ-ישראל. מצד דעם צענטראלען פאלעסטינא-אמט איז געווען פערטרעטען ה' בער פון ווארשא. צו דער קאנטראל זענען געקומען א ערך ביז 175 רעגיסטרירטע פון קעלץ און פון דעם קרייז. ס'האבען בעקומען סערטיפיקאטען א ערך פון 75 פערזאן. נאכ'ן ערהאלטען בעשטעטיגונגס-בריעף פון צענטראלען א"י-אמט אין ווארשא וועלען פערעפענטליך ווערען די נעמען פון די בעשטעטיגטע. פאילייפיג געפונט זיך דער פאלעסטינא-אמט אין שייגעס לאקאל פון דער „מ ז ר ח י" מארק № 15 וועגען די אמט-שעה'ען פון ווערט בעזונדערס מיטגעטיילט ווערען.

פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע

שבת דעם 9|6 ה. ח. איז אין לאקאל פון דער יודישער קהלה פארגעקומען א גרעסערע פערזאמלונג פון די קעלצער ציוניסטען. אויפן טאג—ארדנונג זענען געשטאנען אקטועלע פראגען ווי: לאקאל-פראגע, דער מאנדאט אין דער קהלה—פערוואלטונג אויפ'ן ארט פון ה' אינז. זיעלינסקי א. א.ז. וו. ס'איז בעשלאסען געווארען, אז אויפ'ן ארט פון ה' אינז. י. זיעלינסקי גייט אריין אין דער פערוואלטונג פון דער קהלה ה' נחמיה קייזער, ס'איז אויסגעוועהלט געווארען א פראוויזאריום פון די ה"ה י. מ. רייזמאן, נ. קייזער, א. ערליך, מ. פריבולסקי, פרוי צוויגעל, פ-וי ערליך, חיים זיעלאני, נחמיה אסטראוויק, ה. מ. מאשקאוויץ און ל. גאלדבערג. ווערמענס אויפגאבע ס'וועט זיין צו פערשטענדיגען זיך מיטן ארטיגען קאמיטעט פון „קרן קימת" און ווי אמשנעלסטען דינגען א פאסענדען לאקאל פאר דער ציוניסטישער ארגאניזאציע און „קרן-קימת". אויפן ארט האבען זיך פיעל ציונים באלד מתחייב געווען לטובת דעם לאקאל אויף א סומע פון עטליכע הונדערט זלאטעס.

צווישען אנדערע האט די פערזאמלונג גענומען צום קענטעניש דעם בעשלוס פון דער יענדזיעווער ציוניסטישער קרייז-קאנפערענץ פון 19, 20|8 וועגען איינארדנען א ציוניסטישען קאמיטעט פון קעלצער קרייז מיטן זיץ-ארט אין קעלץ.

פארלייפיג, איז פעראנטווארטליך פאר יעדער ציוניסטישער ארבייט, דער אויבענדערמאנטער פראוויזאריום. ס'איז צו האפען, דאס דער פראוויזאריום מיט דער מיטהילף פון אלע ציונים און סימפאטיקער וועט ווירקליך עפעס אויפטוהן פאר דער ציוניסטישער אר-

מעקלער.

(פון די קעלצער טיפען.)

פארהאן ביי אונז אין קעלץ פערשידענע מעקלערס, מעקלער פון דירות, מעקלער פון הייזער. אויך איז ביי אונז דא מעקלער ביי פריצים, וואס פערשאפען זיי אלץ וואס דער פריץ לעבען ברויך נאר האבען.,,

צוויי אידלעך זענען זיי, שטעהען זיך שטענדיג פארן טויער פון האטעל בריסטאל. קיינער פון די האטעל דינער וועט זיי נישט וואגען צו בעליידיגען, פערקעהרט, מען איז זיי נאך מכבד מיט א גוטען פאפיראס. שטעהן זיי זיך אזוי א גאנצען טאג און ווארטען, יעדער פייף פון א אויטא, אדער א גערויש פון א קאטש, מאכט ציטערען זייערע מעקלערישע הערצער, יעדער מיינענדיג ביי זיך אט, אט, קומט זיינס א פריץ אן צו פאהרען.

דיביידע מעקלער זענען הלילה נישט קיין קורץ-געקליידעטע מיט געגאלטע בערד, פערקעהרט, יעדער פאר זיך איז בעזונדער א יוד, א הדרת פנים. איינער אין די מיטעלע יאהרען, מיט א געהל, שטענדיג ריין אויסגעקעמט בערדעל, מיט צוויי שפיצען אין ביידע עקען. וועלכע ליגען רחבה'דיג אויסגעשפרייט איהם אויפן ברוסט, ווי איינער וואס זאגט;

— הא אשעהן בערדעל?

— דער צווייטער שוין א עלטערער מיט א גרויליך בערדעל איז א חברה קדישה-מאן אויך אין די חברה תהלים און ווען מען הערט איהם שבת נאכ'ן עססען זאגען תהלים מיט אזא וויינענדיג קול, וויס עס דאכט זיך אז עס עגבערט א דורך אלע זיבען הימלען ביזן כסא הכבוד—וואלט גאר נישט געגלויבט אז דער זעלבער יוד, נעהמט זיך אראפ ס'היטעל און בוקט זיך פארן פריץ ביז צו דער ערד-זאל קענען אזוי הארציג תהלים זאגען.,.

און ווער ווייסט צי עס בלוטיגט נישט דעמאלט זיין הארץ אויף דעם גורל זיינעם, פארוואס עס מוז זיך ביקען צום פריץ, און קושען איהם אין האנד. ווער ווייס?.,

מילא וואס טהוט מען נישט צוליב פרנסה.

קעניג—שווארץ.

בייט און וועט אריינברענגען צוריק א ביי־לעבען אין דער ביז איצטיגער אין קעלץ אבגעשטארבענער ציוניסטישער ארבייט.

אבגעשטעלט אין אמט

לויט דער איניציאטיוו פון „תרבות" אין קעלץ, איז פארגעקומען א צווישענפארטייאישע בעראטונג פון אלע ארטיגע ציוניסטישע פעראיינען וועגען קאנטראלירען די טהעטיגקייט פון סעקרעטאר פון קעלצער פאלעסטינא־אמט ה' ק. די בעראטונג האט בעשלאסען אויפצופאדערען דעם פאלעסטינא־אמט אבצושטעלען דעם ה' ק. אין דער טהעטיקייט אלס סעקרעטאר ביז ס'וועט אדורכגעפיהרט ווערען א גענויע קאנטראל און זיין ביז יעצטיגע טהעטיגקייט.

ווי מיר דערוויסען זיך האט דער פאלעסטינא-אמט גענומען צו קענטניס דעם בעשלוס און דעם ה' ק. אבגעשטעלט אין זיין טהעטיגקייט אלס סעקרעטאר.

פון „קרן—קימת לישראל"

אין צוזאמענהאנג מיט דער אויפפאדערוג פון נ.פ. דירעקטאריום אין ווארשא, טרעטען מיר צו צו דער קרן קימת קאמפיין פארן יאהר חרפ"ו. דער אנהויב פון אונזער ארבייט איז די תשרי אקציע. וועלכע דארפט זיין די קרוין פון די ערשטע ארבייט פארן ק.ק.ל. מיר זענען זיכער, דאס די יודישע בעפעלקערונג אין קעלץ וועט ערפילען איהר חוב בנוגע דער אויפבוי פון אונזער היים און דאט יאהר תרפ"ו וועט געקרוינט ווערען מיט א בעסערען ערפאלג ווי דאס יאהר תרפ"ה ביי אונז אין קעלץ.

ח. ז.

די „גאזעטא" פערדריסט עס...

אין די „גאזעטא קיעלעצקא" № 7 געפינען מיר פאלגענדען בריעף געשריבען מכלומרשט פון א „בירגער".

דעם 6 ה.ח. האט דא געוויילט אקראקאווער ספארט—דרוזשינע „יוטשענקא" וועמענס פארשטעהער זענען פייערליך אויפגענומען געווארען דורך די אפיצירען פון 4–טען לעגיאנען פולק. די געסט זענען דורך די דערמאנטע אפיצירען אייגעלאדענט געווארען אויף פרישטיק אין סמאלענסקיס צוקערניע און אויף מיטאג אין רעסטאראן „ווערסאל" און ביים געזעגנען זיי מכבד געוועזן מיט בלומען. פרעגט זיך דער דערמאנטער „בירגער" איז דאס ריכטיג אז פוילישע אפיצירען זאלען זיך ארומכאפען מיט עפיס ספארטס—מענער, וועמענס נעז זענען אויסגעקרימט...

און ער לאזט אויס אין זיין בריעף אז אזא האנדלונג מצד די אפיצירען איז נישט קיין דעמאקראטיזירונג פאר פוילען נאר א דעמאראליזירונג.

ארימער רעדאקטאר פון „גאזעטא" וואס שעמט איהר זיך און בעהאלט זיך אונטערן מאנטעל פון עפיס א „בירגער" נעשריבען א בריעף צו זיך אליין... אפשר שעמט איהר אייך פאר די יודישע אנאנסען־געבער, וועלכע אנאנסירען זיך אין אייער צייטונג? בעסער א אפענע שנאה, איידער א בעהאלטענע ליבשאפט.

פון „השומר הצעיר"

דער „השומר הצעיר" אין קעלץ, אלס איינער פון די בעסטע אין אונזער קרייז ענטוויקעלטע ארגאניזאציע. האט אלענגערע צייט געפיהרט זיין טעטיגקייט אין איין צימער פון דער יודישער מיטעלער-גימנאזיע, וואס ס'איז זיי אבגעגעבען געווארען א דאנק דעם דירעקטאר ה' אינז. זיעלינסקי. וועלכער האט פאקטיש געוואלט זעהן א גוטע ענטוויקלונג פון „השומר" זעלבסט־פערשטענדליך, דאס די ארבייט האט נישט געקאנט געפיהרט ווערען אויף א געהעריגען אופן צוליב דער ענגשאפט פון לאקאל, דאדורך האט דער השומר־אנגעוואנדען אלע זיינע כוחות, אפעלירט צום פעטראנאט אדאנק וועלכען ס'איז טאקי געלונגען צו בעקומען א פאסענד וואהנונג אין צענטער פון שטאדט. די פרייד פון די יונגע קינדער איז טאקי געוועזן אין לשער, מאכט זיך אבער א מעשה שטן געפונט זיך דאס לאקאל נישט ווייט פון שוהל און מקוה אין דער עיקר טאקי נאהנט פון גערער שטיבעל. האט זיך טאקי געמאכט א ויצעקו—היתכן? יונגלעך מיט מיידלעך זאלען זיך צוזאמענקומען אין איין לאקאל און נישט ווייט פון אונז? מהאט נישט לאנג געטראכט און גערופען צום רב דעם ה' א. י. מאשקאוויטש און איהם פראסט פשוט געדראהט, דאס אויב ער וועט נישט זעהן. דאס דער „השומר" זאל זיך ארויסציהען פון לאקאל. וועט מען אנווענדען אלע גויטיגע מיטלען. דער סוף איז געוועזן, דאס זיי האבען אויך אנגערעדט דעם בעל־הבית פון דעם וואהנונג און דער השומר האט געמוזט פערלאזען דאס לאקאל און אויף זיין ארט האט פערנומען א חדר... אזוי ארום איז דער השומר ווייטער געבליבען אהן לאקאל.

א כתיבה וחתימה טובה צום נײַעם יאָהר
ווינשען מיר אונזערע עלטערן, פריינד, קרובים און בעקאַנטע
מאיר זלאָטע עט פרוי.
קעלץ ער"ה תרפ"ו.

א כתיבה וחתימה טובה צום נײַעם יאָהר ווינשען מיר אונזערע עלטערן, קרובים און פריינד.
ד"ר אסקאר סערזשעטניק און פרוי.
קעלץ דעם ערשטען תשרי 5686

פון דער יודישער קהלה.

פאריגען פרייטאג דעם 9|4 זענען ארויסגעהאנגען געווארען אין אלע שטאדט־טיילען בעקאנטמאכונגען פון דער יודישער קהלה, דאס אין הסכם מיט'ן ארט. 13 פון די פארשריפטען וועגען די יודישע קהלות, געפינט זיך דער ביודזשעט און עטאט אויפ'ן יאהר 1925 דורכצוזעהן אין ביורא פון דער קהלה אין משך פון 8 טעג ד. ה. פון 11—4 ה. ח. איינשליסליך אין די אמט-שעה'ן פון 9 פריה ביז 3 נ. מ. און רעקלאמאציעס קענען אריינגעטראגען ווערען אין פערלויף פון די אויבענדערמאנטע 8 טעג. דערזעהענדיג נאר די בעקאנטמאכונגען, האט באלד די אונצופרידענע מינדערהייט אין דער קהלה זיך געלאזט ברחובות העיר און אנגעהויבען אגיטירען געגען דעם עטאט א. ז. וו; געפאדערט פון יעדען אידען אבצוגעבען א רעקורס אפילו אויף דריי זלאטעס פון אזא יוד וואס קאן פאקטיש מעהר בעצאהלען, נאר ווייל מ'האט איהם ווייניג געשטעלט, דען אין אלגעמיין איז דער הײַ־יעהריגער עטאט ווירקליך א מינימאלער, א דאנק דעם האט זיך טאקי אנגעהויבען שיטען רעקורסען אזוי ווי מצה־וואטער און דאס געדראנג אין דער קהלה איז געוועזן זעהר גרויס. ס'האט זיך זאגאר געטראפען פאלען, דאס יודען זענען געקומען מיט רעקורסען אין דער קהלה אריין נישט וויסענדיג אפילו וויפיעל זיי זענען בעשטימט געווארען [illegible] דאס זיי פיגורירען א זעהר קליינע סומע אדער [illegible] נישט — האבען זיי ערשט מודה געווען, דאס די אונצופרידענע מינדערהייט, די אגודה־פארשטעהער האבען איהם איינגערעדט דאס ער איז בעשטייערט געווארען 20 מאהל אזוי פיל. אלס עדות קאן אויך דינען דער ה' א. לאדאווסקי אלטע ווארשאווער גאס № 13 וועמען זיי האבען אויך דאס זעלבע איינגערעדט און נאך פיל אנדערע, וואס האבען דאס זעלבע מודה געוועזן אין דער קהלה. אויף אזא אופן וויל מען פרידליך מיטארבייטען אין דער קהלה, מען רופט נעבאך צונויף פראטעסט־פערזאמלונגען געגען דער קהלה בכלל און געגען עטאט און בודזשעט בפרט און מיט א מינע פון איינעם, וואס איז נעבעך גאט דער נשמה שולדיג פאלט מען אן מיט פערשידענע דראסטישע אויסדריקען אויפ'ן חשבון פון דער נאציאנאלער מערהייט, וועלכע שיקאנירט זיי און לאזט נישט צו זייער מיטארבייט אין דער קהלה. נסים איז נאך, וואס אויף זייערע פראטעסט־פערזאמלונגען בכלל און אויפ'ן לעצטען פראטעסט־מיטינג בפרט זענען נישט מעהר געקומען ווי קוים 2 מנינים יודען ובתוכם 1 מנין ציונים מיט מזרחים, יא, יא, יעדער האט זיך זיין טאקטיק, נאר אזא אומגעלומפערטע טאקטיק ברענגט שוין ווירקליך ארויס פון געדולד און אויף אזא האנדלונג און טאקטיק וועלען טאקי מוזען ענטפערען און וועלען בעשטימט ענטפערען די וועהלער ביי די קומענדע קהלה־וואהלען.

א אײַגענער.

נוצט נאר „שווייצער־פילען“!

פערדייהונגס - בעשווערונג, קאפּ— מעסיגען געברויך פון אפטייקער ר כ. שמערצען, בלוט־שטורץ און הארץ.קלאַ־ בראַנדט ס „שווייצער-פילען“ וועלכע פונג, ווערען בעזייטיגט דורך רעגעל־ מען קען בעקומען אין די אפטייקען.

פון דער רעדאקציע.

צוליעב טעכנישע סבות האט דאס ארטיקעל „פאר וואס נעם איך נישט קיין אנטייל אין דער געזעלש. פריינד פארן ירושלים׳ער אוניווערזיטעט" פון ד"ר פלעשלער קעלץ נישט געקענט אריין און געהט אין נעכסטען נומער.

די ביער־ברויערײ „נעקטאר“

עמפפעהלט דאס געשמאקסטע ביער:

עקספארטאווע, יאסנע, ציעמנע.

צום נייעם יאהר ווינשט זי איהר ג. קליענטעלע

א כתיבה וחתימה טובה.

די ביער־ברויטריי „נעקטאר“

Pierwszorzędna Warszawska pracownia okryć damskich

KOSTJUMÓW i FUTER

ZYGMUNT DZIADEK

KIELCE, Sienkiewicza № 35.

Zakład mój jest zaopatrzony na sezon zimowy w najnowsze żurnale i modele zagraniczne.

ROBOTA SOLIDNA i PUNKTUALNA.

א הארציגען יישר כח דעם ג. ה. ד"ר י. לעווינזאהן פאר זיין גוט היילען מיין פרוי אין איהר קינפעט און פון זיין איבערגעגעבענע אויפ־זיכט און זארגפעלטיגע בעהאנדלונג שלא על מנת לקבל פרס

א. ש. בורשטין.

צו דער פערלאבונג פון מיין פריינד ב. לופט מיט פר"ל ס. ליפקא פון קעלץ, ווינש איך זיי א הערצל־כען מזל—טוב גליק און עוויגעס צופרידענהייט אויף די בערג פון ציון.

חיים זיעלאני.

קעלץ, סעפטעמבער 1925

בכתיבה וחתימה טובה

אני מברך את החכם והסופר הנעלה, מורנו ומורה דרכנו הרב הגאון ר׳ אהרן שמואל תמרת ממילייציץ („אחד הרבנים המרגישים") יהי רצון שיזכה לנהל אותנו ולהאיר את דרכנו באור התורה בארצנו בנויה ברוחנו.

מכבדו ומוקירו

צבי זילברשטין

קעלץ.

בכתיבה וחתימה טובה

הנני מברך את כל משפחתי, חברי לדעה, קרובי ומכירי, חברי ההסתדרות הציונות והמזרחית בקילצי׳ הועד המר־כזי הציוני, הדירקטוריום של קהי וק"קל חברי משרד א"י מועצת ושלטון הקהלה בקילצי ואת כל ידידי בגלות ובארץ—ישראל.

חיים זילוני קעלץ

מזכיר הסתדרות הציונית

ביער ברויערײ

י. סאסקי

אין ראדאם

עמפעהלט ביער

העלס דונקעלס

„על"

איך פארטער

Biuro

prośb, podań, przepisywań na maszynie i tłomaczeń

czynne od 9-2 i 3-8

Radom, Lubelska № 25

Leon Brylant.

א סקלאד אויף ברענ־האלץ, מאטעריאל האלץ אדער קוילען קען מען פון שוין אן דינגען אויף סטאראקראקאווסקי 9.

בעמערקונג: אין סקלאד איז דא א קאנטאר, ווי אויך אלע בעקוועמלי־קייטען ערקינדיגען קען מען זיך אין טראפיק זיירענבערג וואהל 7.

פון סוחרים־פעראיין אין ראדאם.

לויט דער אינטערווענץ פון פרעזעס פון סוחרים־פעראיין ה׳ נ. זיגמאן האט דער מאגיסטראט בעשלאסען צו פערקלענערען פון 4% אויף 1% מאנאטליך פאר די פער־לעגענע קאמונאלע שטייערען פאר די, וועלכע וועלען איינצאהלען ביז דעם 1/9 1925

גלייכצייטיג מאכט דער סוחרים־פעראיין אויפמערקזאם, אז פאר די פערלעגענע מלוכה׳שע שטייערן איז דער טערמין פראלאנגירט געווארען ענדגילטיג ביז דעם 25-טן היינט־יגען חודש.

צוליב דעם פריהצייטיגען טויטדס פון מיין מיהמע רוזשע לאנדאו נ. ע. דריק איך אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל דער אין טרויער פער־בליבענער פאמיליע און קינדער.

יאקוב לאנדאו.

די פערוואלטונג פון בית היתומים אין קעלץ מאכט בעקאנט, דאס עס ווערט געזיכט א אינ־קאסענט פאר די אויבען דערמאנטע אינסטיטוציע. רעפליקאנטען ווערען געבעטען אבצוגעבען אפערטען צו די פרוי זימנאווארינא היפאטעטשנע 10 ביז דעם 10 1

מיט אכטונג די פערוואלטונג פון בית יתומים אין קעלץ

אלע מיטגלידער און חברים קעלעגען פון האנדוו. קלוב ווינשט צום נייעם יאהר די הערליכסטע ווינ־שונגען א כתימה וחתימה טובה און אלעס גוטס.

אליעזר ברילאנט.

Kino

„Phenomen“

KIELCE

פון דאנערשטאג דעם 17־טען וועשיען 1925

ווערט דעמאנסטרירט דאס בערימטע בילד

Ze śmiercią w zawody

מיט׳ן אנטייל פון ליבלינג קינא־קעניג

האררי פעעל Harry Peel 12 אקטען 2 סעריעס צוזאמען

אַ כתיבה טובה ווינשען מיר דעם רעדאַקטאָר ה׳ ה ע ר ץ מיט זיין פרוי, ווי אויך אַלע מיטאַרבייטער פון דער צייטונג „ראַדאָמער־קעלצער לעבען"

חברים־טרופע טעאַטער „ראָזמאַיטאָשטשי"

אונזער קוזין יחיאל ראָזענצווייג מיט זיין פאַמיליע און די הער־שאַפטען ראַדאָמסקי פעלדמאַן, ווינשט אַ כתיבה טובה.

די פאַמיליע ב י אַ ל ק אָ וו י ט ש

ארטיסטען פון טעאַטער „ראָזמאַיטאָשטשי"

„יום"

ביטעס־שריפט־ביוראָ, קעלץ קילינסקי גאס 8

ערלעדיגט אַלעראַרט ביטעס, רעקורסן זעזנאַניעס

בעקאַנטמאַכונג.

מיט דעם מאַכען מיר בעקאַנט, אַז דאָס ציהונג פון די לאָטעריע לטובת דעם פאַנד פון יודישען ספאָרט־קלוב „השחר" איז אָבגעלעגט געוואָרן אויפ׳ן 1 אָק־טאָבער ד. י. ביים ציהונג וועלען זיין די פערבעטענע פאָרשטעהער פון אַלע ספאָרט־קלובן. מיט אכטונג „השחר"

אונזער ל. חבר א. ש.

בורשטין צום געבורט פון זיין טעכטעריל אַ הארציגען מזל־טוב.

אסתר פאכעל, קירשענבוים, מאָשענבערג, סאָלאָוש. קעלץ.

בכתיבה וחתימה טובה הנני מברך את הורי קרובי ומכירי

קעלץ א׳ תשרי תר״פ״ו **צבי מושקוביץ.**

אַ כתיבה וחתימה טובה ווינשען מיר אונזערע עלטערען און שוויגער־עלטערן.

אַברהם פישער און פרוי.

צו דער פערלאָבונג פון אונזער געליבטען ברודער **משה ראָזענבערג** מיט פר״ל **רחל פליעדערבוים** ווינשען מיר זיי אַ בליהענדע צוקונפט, זייער וועג זאָל מיט בלומען בעציערט זיין אויף אימער און עוויג.

ברודערן און שוועסטערן ראָזענבערג.

משה ראָזענבערג רדום — **רחל פליעדערבוים** זוואלין

מאורשים

כ״ד אלול תרפ״ה

צו די תנאים פון אונזער ליעבען ברודערען זוהן **משה ראָזענבערג** מיט פר״ל **רחל פליעדערבוים** ווינשען מיר זיי אַ גליקליכען צוזאַמענבונד און אַ ליכטיג מזל אין זייער צוקונפטיגען לעבען.

אברהם מרדכי ראזענבערג עט פרוי

ברכת מזל טוב נלבבה שולחים אנו לחברנו **משה רוזנברג** לרגלי ארוסיו את העלמה **רחל פלידרבום** מזבולין ומאחלים לו עתיד מזהיר ושיבנה את ביתו בארץ ישראל עובדת־תרבותית.

ליב בלטמן, ישראל שטוינר, דב זילברשטרום,
ליב זילברשטרום, יואל רוזנקרנץ
ראובן רוטשטין, אברהם פיבישביץ.

צום פערלאָבונג פון מיין טאכטערען און שוועסטערין זוהן **משה ראָזענבערג** מיט פריילין **ראָכטשע פלידערבוים** אויס זוואלין ווינשען מיר דאס זייער צוקונפט זאל לייכטען ווי די זון אין פרילינג.

פאַמיליע פשיטיצקי.

Z intencji zaręczyn
Maurycego Rotsztajna
z p. **Ireną Fiszmanówną**
różowej przyszłości życzy
Maurycostwo HOLCMAN.

Zakład freblowski przy ul. Piłsudskiego 15.

podaje do wiadomości Sz. Rodziców, że zapisy przyjmowane są codziennie od 12—2 godz. p. p.

Dla starszych dzieci nauka przygotowawcza. Jednocześnie zawiadamiamy, że zaprowadzamy w szkole naszej język hebrajski w szerszym zakresie, oraz gimnastykę rytmiczną i szwedzką.

Fortepian w lokalu szkolnym.

S. Kirszenbaumówna
M. Denówna.

Kino „ODEON" w Radomiu

Od 17 do 20/9 — Nadzwyczajny obraz sezonu p. t.

ŚWIAT bez KOBIET

Przepiękny nastrojowy dramat,
w którego treść wpleciono misternie
Aktualne sceny z wojny EUROPEJSKIEJ
Osnuty według słynnej powieści **WRÓG KOBIET**
napisanej przez głośnego pisarza BLANKO OBANEZA
twórcy słynnego arcydzieła świata **4 Jeźdźców Apokalipsy**
W rolach głównych
Alma Rubens i Lionel Barrymoore.

וכל הקודם זכה!

אתרוגים לולבים והדסים מן המבחרים

איך „ארץ ישראל" אתרוגים

אצל ר" **מענדיל שיינבוים** (סופר)

ראדום פאדוואלני №. 7.

Geni, Lubie i Dudkowi LANDAU'OM
z powodu przedwczesnego zgonu

ICH MATKI

wyraża szczere ubolewanie i współczucie.

HILARY RAKOCZ.

KINO
‚PANI'
KIELCE,
ul. Sienkiewicza 17.

Dziś i dni następnych

Harold Lloyd jako najgenjalniejszy lekarz chorób kobiecych i sercowych w 6-akt. kom.

DOKTOR JACK

Początek w dni powszednie o g. 5-ej a w dni świątecz. o 4-ej i pół.

Anons!
Już w krótkim czasie wielki szlag.
BRZDĄC
(The Kidd) z król. ekr.:
Charlie Chaplin i J. Coogan.

!ייִדן! גערעדנט אין „קרן — קימת לישראל" און שפענד מיט א פולער האנד

!ייִדעז! ימים--נוראים געדענקט אין „גאולה ותתנו לארץ" „כי ־י הארץ" דאס איז דער יודישער נאציאנאל = פאנד!

Towarzystwo Ubezpieczeń

ORZEŁ sp. Akc.

Dyrekcja w Warszawie Św. Krzyska № 30 **Oddział Miejski** Marszałkowska № 116 Telefony: 298-44, 190-63, 89-93

GENERALNA REPREZENTACJA na Kieleckie i Lubelskie Województwa w Kielcach Sienkiewicza № 63 Telefony 159, 159-6.

Przyjmuje ubezpieczenia od ognia, kradzieży z włamaniem ryzyka transportu, oraz od gradobicia.

Solidni agenci jakoteż i agentki w miejscowościach województwa Kieleckiego i Lubelskiego zająć mogą odpowiednie posady na dobrych warunkach prowizyjnych.

Oferty składać należy do **Kieleckiej Generalnej Reprezentacji** Sienkiewicza 63, piśmiennie lub osobiście w godzinach biurowych od 8—3 p. p.

בעקאנטמאכונג

איך מאך בעקאנט דאס ג' פובליקום פון ראדאם אין אומגעגענד דאס מיין מאנופאקטור געשעפט איז יעצט פערזעהן מיט א גרויכען אויסוואהל פון דאמען און מענער שטאף צו קאסטיומען און פאלטאס, זיידע, פלוש=קאטיק אינלענדישע און אויסלענדישע. בעט=דעקין פלושענע וואלענע, פיקענע און אנדערע. גארדינען וואטע=דעקין, קאצען, מעביל שטאף אויך לייוועגט אלע סארטען.

אלעס צו מעסיגע פרייזען.

מיט אכטונג

מ. הירשזאהן

(פריער ה. גרין)

ראדאם, לובלינער 7.

א כתיבה והתימה טובה און א גליקליך יאהר ווינשען מיר אונזער ליבען מאן און פאטער עמנואל און אונזער ליבען זוהן און ברודער מאניעק (ניו-יארק). גאט זאל געבען, אז צום נייעם יאהר זאלען מיר זיך אלע זעהן און זיין בצוזאמען אין איין משפחה.

גיטעל און סאליע אסטריאן.

אונזער ליבען פאטער, שוועהר און זיידישי עמנואל און אונזער ליבען ברודער, שוואגער און פעטער מאניעק (ניו-יארק). ווינשען א כתיבה וחתימה טובה.

זוהן, שניער און אייניקלעך. אסטריאן.

Kino „CORSO" w Radomiu.

od 14 do 20 Września 1925.

Nieszczęśliwe Kobiety.

potężny dramat w 10 aktach, na tle powieści Dziewczęta, których poślubiać nie należy.

Dancingi — Kabarety — olśniewający przepych wystawy.

Maszyny do pisania

Arytmometry numeratory i t. p.

Reperuje dokładnie szybko po cenach konkurencyjnych.

J. Zielonka

Lubelska 48.

Do sprzedania.

kilkaset beczek po cemencie

wiadomość Ulen i Co Radom, Plac 8 Maja 5 telefon 221.

מז"ט צו דער פערלאבונג פון מיין ג. הבר מ. ראטשטיין מיט פר"ל י. פישמאן ווינש איך א גליקליכע אונד בליהענדע צוקונפט.

אברהם ריישער

צאהן=דאקטארין

ה. ראקאטש

האט זיך איבערגעצויגען אויף שעראקא 7.

און נעמט ווידער אן קראנקע.

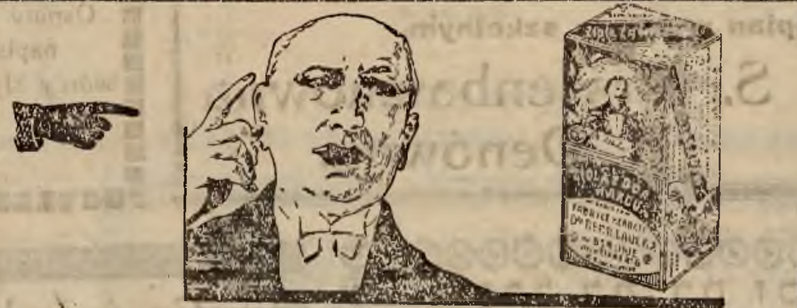

!קראנקע, היט אייער געזונד

די אין דער גאנצער וועלט בעריהמטע

ד"ר ליאווערס הארץ=געבירג=קרייטעכצער

הערען רעקאמענדירט פון די בערימטע דאקטוירים און פראפעסארען פון בערלינער אוניווערזיטעט, ווי ד"ר לײדען, ד"ר האפליסער, ד"ר טארטין און פיל אנדערע אנגעזעהענע מעדיקער וועלכע האבען פעסטגעשטעלט, אז די קרייטעכצער זענען דאס מיטעל צו דערהאלטען דאס געזונד. מיליאנען מענשען האבען זיך שוין געהײלט מיט ליאווערס הארץ-געבירג-קרייטעכצער אויף פערשידענע קראנקהייטען ווי קאפ-שמערצען, אויסערליכע פרישצעס, מאגען ליידענדע, העמארידען, רעומאטיזם, ארטרעטיזם און גאל-שטיינער. דאס מיטעל וועקט דעם אפעטיט און העלפט מיט פערדייען, איז פראקטיש און ערפאלגרייך ביי נייגונגען צו עצירות, ביי אנזאמלונגען פון דער גאל און ביי שוועהרען אורין-גיי. דאס דאזיגע מיטעל האט נאך קיינמאל נישט פערפיהרט. דאקטאר ליאווערס הארץ-געבירג-קרייטעכצער איז געשאנקען געווארען מיט א גאלדענע מעדאל אויף אלע מעדיצינישע אויסשטעלונגען, אין פאריז בערלין, לאנדאן, ווין טריוסט און פיל אנדערע שטעט.

טויזענדער דאנק-בריוו האט ער בעקומען פון אלע עקען וועלט פון אויסגעהיילטע.

פרייז פון א האלב שעכטעל 1.50 זל., א גאנץ שעכטעל 2.50 זל.

צו בעקומען אין אלע אפטייקען און אפטייק-סלאדען.

פארשטעהער פאר' דער פוילישער רעפובליק.

Józef Grosman, Warszawa Chmielna 49

היט אייך פאר פאלסיפיקאטען און נאכגעמאכטע עטיקעטען. אויף די אמת'ע געפינט זיך דער רעגיסטראציע-נומער פון געזונדהייטס-מיניסטעריום נומ. 48

דאנקזאגונגען

די חברה „חיי אדם" דריקט אויס א טיפען דאנק דעם ה' משה פנחס בלאטמאן פאר זיין וואהלטהאט מיטן אבגעבען זיינע שטיבען מיט אומזיסטע בעלויכטונג פאר דער פייערונג פון סיום הספר. די חברה ווינשט דעם ה' בלאטמאן מיט זיין פרוי א כתיבה וחתימה טובה.

◊◊◊◊◊◊◊◊◊◊◊◊◊

די חברה „חיי אדם", דאנקט איהרע גבאים ה"ה מאטיל אפאטאווסקי און ה' יוסף שווארצבערג פאר זייערע איבערגעגעבענע ארבייט ביים סיום הספר און גיעט זיי א גרויסען ישר כח און ווינשט זיי ווייטערדיגען ערפאלג אין זייער ארבייט.

חברה

„חיי אדם" אין ראדאם.

Redaktor i Wydawca CH. M. Herc — Odbito we własnej drukarni „Radomer Kielcer Leben" Radom Szwarlikowska № 20